

სსიპ - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი სოციალურ და პოლიტიკური მეცნიერებათა ფაკულტეტი
პოლიტიკის მეცნიერება

ნოდარ შანთაძე

**პერიფერია, რელიგია და პოლიტიკური კულტურა: მუსლიმი თემის
პოლიტიკური ჩართულობის ანალიზი მაღალმთიან აჭარაში**

ნაშრომი შესრულებულია პოლიტიკის მეცნიერების ბაკალავრის აკადემიური
ხარისხის მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: თამარ ქარაია -
პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი

თბილისი, 2026

ანოტაცია

წინამდებარე საბაკალბრო ნაშრომი ეხება მაღალმთიან აჭარაში, კერძოდ ხულოს მუნიციპალიტეტში, მუსლიმი თემის პოლიტიკური კულტურისა და პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმების კომპლექსურ ანალიზს. კვლევის ძირითადი მიზანია დაადგინოს, თუ რა გავლენას ახდენს გეოგრაფიულ-ეკონომიკური პერიფერიულობის განცდა და ადგილობრივი რელიგიური იდენტობა მოქალაქეთა პოლიტიკური ორიენტაციებსა და აქტიუობაზე. ნაშრომის თეორიულ ჩარჩოდ გამოყენებულია გაბრიელ ალმონდისა და სიდნეი ვერბას პოლიტიკური კულტურის კლასიკური მოდელი. ემპირიული ნაწილი ეყრდნობა რელევანტური სამეცნიერო წყაროების ანალიზს და თვისებრივი კვლევის მეთოდს, რომლის ფარგლებშიც ჩატარდა სიღრმისეული ინტერვიუები და ფოკუს-ჯგუფი მიზნობრივი შერჩევის პრინციპით. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ რეგიონში არსებული გეოგრაფიული იზოლაცია და ეკონომიკური გამოწვევები აძლიერებს „ქვეშევრდომული“ პოლიტიკური კულტურის ელემენტებს, თუმცა ასევე, აღსანიშნავია, რომ ახალგაზრდა თაობაში შეინიშნება მონაწილეობითი კულტურის გაძლიერების პოტენციალი და ტენდენციები. ნაშრომი აყალიბებს რეკომენდაციებს, პერიფერიებში სამოქალაქო და პოლიტიკური ჩართულობის გაზრდის ხელშესაწყობად.

სარჩევი

1. შესავალი.....	4
თავი 1-პოლიტიკური კულტურა და პოლიტიკური მონაწილეობის თეორიული აპექტები.....	9
1.1. პოლიტიკური კულტურის ცნება და მნიშვნელობა	9
1.2. პოლიტიკური კულტურის ტიპები	12
თავი 2: პერიფერიულობა,რელიგიური იდენტობა და პოლიტიკური ჩართულობის ფორმირება მაღალმთიან აჭარაში	16
2.1. მაღალმთიანი აჭარის ისტორიულ-სოციალური და რელიგიური თავისებურებები	16
2.2. ცენტრი-პერიფერიის თეორია და მისი გავლენა პოლიტიკური კულტურის ტრანსფორმაციაზე	19
2.3. ცენტრისა და პერიფერიის შედარება: მაღალმთიანი აჭარა(ხულო) - ურბანული აჭარა (ბათუმი)	23
2.4. პოლიტიკური ინტერესის კლება და იმედგაცუების ფაქტორი მაღალმთიან აჭარაში.....	26
თავი 3: მუსლიმი თემის პოლიტიკური ორიენტაციების ემპირიული ანალიზი (ხულოს მუნიციპალიტეტის მაგალითზე)	29
3.1 გეოგრაფიული და ეკონომიკური იზოლაციის აღქმა ადგილობრივ მოსახლეობაში (ემპირიული მონაცემების ანალიზი).....	29
3.2. ახალგაზრდა თაობის როლი და პოლიტიკური კულტურის ცვლილების პექსპექტივები.....	31
4. დასკვნა	36
5. გამოყენებული ლიტერატურა:.....	40
დანართი 1: სიღრმისეული ინტერვიუს გზამკვლევი.....	41
დანართი 2: ფოკუს ჯგუფის გზამკვლევი	42

1. შესავალი

თანამედროვე დემოკრატიული სახელწმიფოს განვითარების პროცესში, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მოქალაქეთა ჩართულობას პოლიტიკურ ცხოვრებაში, ვინაიდან, დემოკრატია თავისი არსით მოიცავს სახალხო მმართველობას, ის გვერდს ვერ აუვლის იდეას პოლიტიკაში მოქალაქეთა ჩართულობის შესახებ და იმ კულტურულ საფუძვლებს, რომლებიც განსაზღვრავს ამ ჩართულობის ხარისხს და ინტენსივობას. პოლიტიკური კულტურა, როგორც მოქალაქეთა ღირებულებების, დამოკიდებულებებისა და ქცევითი ორიენტაციის ერთობლიობა, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს დემოკრატიული სისტემის ფუნქციონირებაში, რაც უშუალოდ კავშირშია მოქალაქეთა მონაწილეობის ფორმებთან. როგორც აღმონდი და ვერბა აღნიშნავენ, ის წარმოადგენს „ფსიქოლოგიურ ორიენტაციათა ნიმუშს, რომელიც განსაზღვრავს მოქალაქეთა დამოკიდებულებას პოლიტიკური სისტემისადმი“ (Almond & Verba, 1963). ამავე კონტექსტში, ექვგარეშეა, რომ მოქალაქეთა აქტიური მონაწილეობა პოლიტიკაში, დემოკრატიის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ წინაპირობად განიხილება და კავშირშია იმ ინსტიტუტების ეფექტიანობასთან, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობენ მმართველობის განხორციელებაში. „მოქალაქეთა ჩართულობა და სოციალური კაპიტალი პირდაპირ კავშირშია დემოკრატიული სისტემის ეფექტიანობასთან“ (Putnam, Leonardu, & Nonettu, 1993), აღნიშნული მიდგომა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ საზოგადოებებისთვის, სადაც დემოკრატიული ინსტიტუტები ჯერ კიდევ განვითარების პროცესშია, მათ შორის საქართველოში, რომელიც ჯერ კიდევ „გარდამავალი“ ტიპის სახელწმიფოდ ითვლება, შესაბამისად, პოლიტიკური კულტურის ანალიზი და განვითარების პერსპექტივები ისევ რჩება აქტუალურ საკითხად ჩვენს სახელმწიფოში. საქართველოში, როგორც მრავალფეროვანი სოციალური, ეთნიკური და რელიგიური ჯგუფების მქონე ქვეყანაში, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს მუსლიმი თემის მონაწილეობა პოლიტიკურ პროცესებში, რაც განსაკუთრებით აქტუალურია მაღალმთიანი აჭარის შემთხვევაში, სადაც მუსლიმი მოსახლეობა ისტორიულად მნიშვნელოვან სოციალურ ჯგუფს წარმოადგენს, იმ გამოწვევების ფონზე, რაც დაკავშირებულია გეოგრაფიულ იზოლაციასთან, ეკონომიკურ სირთულეებთან თუ

კულტურულ სპეციფიკასთან, რაც განსხვავებულ გარემოს ქმნის პოლიტიკური კულტურის კვლევისთვის ამ რეგიონში. ასევე ძლიერი ადგილობრივი იდენტობა კიდევ ერთი ცვლადი და ინდიკატორია, რაც უშუალოდ გავლენას ახდენს, როგორც პოლიტიკურ მონაწილეობაზე, ისე ზოგადად პოლიტიკური კულტურის ფორმირებაზე რეგიონში. რაც შეეხება, უშუალოდ პოლიტიკური მონაწილეობის პროცესს, აღსანიშნავია, რომ მასზე გავლენას ახდენს, როგორც ინდივიდუალური, ისე სტუქტურული ფაქტორები და როგორც რონალდ ინგელჰარტი აღნიშნავს, “პოლიტიკური კულტურა და მონაწილეობა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ეკონომიკურ განვითარებასა და ღირებულებით ტრანსოფორმაციასთან” (Inglehart, 1997). ამასთანავე, რელიგიური იდენტობა შეიძლება, იყოს როგორც მოტივატორი, ისე შემზღუდავი ფაქტორი, რაც დამოკიდებულია მთლიანად სოციალურ კონტექსტსა და გარემო პირობებზე. შესაბამისად, წინამდებარე ნაშრომის **აქტუალურობა** განპირობებულია იმით, რომ საქართველოში მუსლიმი თემის პოლიტიკური ჩართულობის საკითხი ჯერ კიდევ არასაკმარისადაა შესწავლილი რეგიონალურ დონეზე, რაც დაკავშირებულია უშუალოდ თემის გამოცდილებასა და ამ გამცოდინლების ანალიზთან. გარდა ამისა, ნაშრომის სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ შევაფასოთ და დავინახოთ ურთიერთკავშირი პერიფერიას, რელიგიასა და პოლიტიკურ კულტურას შორის, რომელიც უფრო ხშირად ცალკ-ცალკე განიხილება და გამოვავლინოთ ის თავისებურებები, რაც გავლენას ახდენს პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმებზე რეგიონში. გარდა ამისა ნაშრომის აქტუალურობა განპირობებულია რელიგიის როლის პოლიტიკურ კულტურისა და მონაწილეობის კონტექსტში გასაგებად, ვინაიდან, მუსლიმი თემის საკითხი ხშირად განხილულია იდენტობისა და ინტეგრაციის ჭრილში.

ნაშრომის **მიზანია** გამოავლინოს მაღალმთიან აჭარაში, კერძოდ ხულოს რაიონში, პერიფერიული მდებარეობის გავლენა პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმებზე და პოლიტიკური ჩართულობის ფორმების შესწავლა. ასევე, რელიგიური იდენტობის როლის შეფასება და მისი გავლენის ანალიზი პოლიტიკურ კულტურაზე.

მიზნიდან გამომდინარე, კვლევის ძირითადი **ამოცანებია**, მუსლიმი თემის პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმების იდენტიფიცირება და თავისებურებების გაანალიზება, ასევე

რელიგიური იდენტობისა და პოლიტიკური მონაწილეობის ურთიერთკავშირის დადგენა, რაც კავშირშია რელიგიის გავლენის ანალიზთან პოლიტიკურ ქცევაში. გარდა ამისა, კვლევის ამოცანაა იმ პრობლემებისა და ბარიერების გამოვლენა, რაც აფერხებს ან ზღუდავს პოლიტიკურ ჩართულობას ადგილობრივ დონეზე და ამ კუთხით რეკომენდაციების შემუშავება.

შესაბამისად **კვლევის ობიექტს** წარმოადგენს მაღალმთიან აჭარაში, კერძოდ ხულოს რაიონში მცხოვრები მუსლიმი თემი, რომლებიც ფლობენ საკითხთან დაკავშირებით კონკრეტულ ინფორმაციას და გამოცდილებას, რაც კვლევისთვისაა მნიშვნელოვანი, შესაბამისად, სამიზნე ჯგუფი და აუდიტორია განისაზღვრება ადგილობრივი მოსახლეობით, სამოქალაქო აქტივისტებითა და ახალგაზრდებით, რომლებიც უშუალოდ ჩართულნი არიან პოლიტიკური კულტურის გაძლიერების პროცესში ადგილობრივ დონეზე.

კვლევის ძირითადი და მთავარი **კითხვაა** როგორ გავლენას ახდენს პერიფერიულობის აღქმა და რელიგიური იდენტობა მუსლიმი თემის პოლიტიკური კულტურისა და პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმებზე მაღალმთიან აჭარაში?

ნაშრომი ეფუძნება შემდეგ **დაშვებას**: პერიფერიულობის გამოცდილება, რომელიც გამოიხატება გეოგრაფიული იზოლაციის, ეკონომიკური დამოკიდებულებების და პოლიტიკური გაუცხოების აღქმაში, დაკავშირებულია ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ელემენტების გაძლიერებასთან მუსლიმ თემში.

რაც შეეხება კონცეპტუალიზაცია და ოპერაციონალიზაციას, წინამდებარე ნაშრომში ძირითადი თეორიული ცნებების კონცეპტუალიზაცია და ოპერაციონალიზაცია განხორციელდა, ერთიან კონტექსტუალურ ჩარჩოში, სადაც აღმონდისა და ვერბას პოლიტიკური კულტურის მოდელი სინთეზირებულია ედვარდ შილსის ცენტრი-პერიფერიის თეორიასთან. ამ კუთხით პოლიტიკური კულტურა განისაზღვრა, როგორც მოქალაქეთა ორიენტაციების სისტემა პოლიტიკური სისტემის მიმართ, რომლის ოპერაციონალიზაცია ხდება სამი ემპირიული განზომილებით: კოგნიტური (იზომება თემის ინფორმირებულობით ადგილობრივი თვითთმმართველობის და ბიუჯეტის შესახებ),

აფექტური (იზომება ინსტიტუტების მიმართ ნდობისა და გაუცხოების ემოციური განწყობებით) და შეფასებითი (ხელისუფლების გადაწყვეტილებების ლეგიტიმურობის აღქმით). სისტემის „შემსვლელი“ არხები ოპერაციონალიზდება მოქალაქეთა პრაქტიკული აქტივობით (საარჩევნო მოტივაცია, პეტიციები, პროტესტი), ხოლო „გამომსვლელი“ ასპექტი მოსახლეობის მიერ სახელწიფო სერვისების და პროგრამების ეფექტურობის შეფასებით. „ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურა“ კონცეპტუალიზდება, როგორც მოცემულობა, როდესაც მოქალაქე თავს აღიქვამს მმართველობის პასიურ ობიექტად, საპირისპიროდ კი „მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურა“ კონცეპტუალიზდება, როგორც გადაწყვეტილებების მიღებაზე გავლენის მოხდენის შიგანანი რწმენა, რაც ემპირიულად იზომება ახალგაზრდების მზაობით, ჩაერთონ ალტერნატიულ სამოქალაქო აქტივიზმში. რაც შეეხება ცენტრი-პერიფერიის თეორია, ამ კუთხით „პერიფერიულობა“ კონცეპტუალიზდება, როგორც მრავალგანზომილებიანი ასიმეტრია და ოპერაციონალიზდება სამ დონეზე: გეოგრაფიული (ინფრასტრუქტურული მოწყვეტილობა, დიდთოვლობით გამოწვეული იზოლაცია), ეკონომიკური (ალტერნატიული სამუშაო ადგილების დეფიციტი და ბიუჯეტზე დამოკიდებულება) და კულტურულ-სიმბოლური (კონცეპტუალიზდება, როგორც შინაურად „სხვად“ აღქმის კომპლექსით, სტიგმატიზაციითა და ბათუმის მეჩეთის მშენებლობის გარშემო არსებული უფლებრივი ნიჰილიზმით). ცნებების ამგვარი ოპერაციონალიზაცია კი საფუძლად დაედო თვისებრივი კვლევის გზამკვლევებს და მის ემპირიულ ანალიზს.

თეორიულ ჩარჩოდ გამოყენებულია გაბრიელ ალმონდისა და სიდნეი ვერბას კლასიკური ნაშრომი „სამოქალაქო კულტურა“, რომელიც პოლიტოლოგიაში აღიარებულია ინდივიდუალური დამოკიდებულებებისა და სახელმწიფოებრივი სისტემის ურთიერთკავშირისა და ურთიერთმიმართების კლასიკურ მოდელად. მოცემული თეორიის გამოყენება საკითხთან ავთენტურია რამდენიმე საკვანძო მიზეზის გამო. პირველ რიგში, ალმონიდა და ვერბას მიერ შემოთავაზებული ლოკალური პოლიტიკური კულტურის ტიპოლოგია ზუსტად მიესადაგება პერიფერიული რეგიონების სოციალურ სტრუქტურას, სადაც რელიგიური იდენტობა და თემური კავშირები ხშირად უფრო ძლიერია, ვიდრე

ცენტრალურ ინსტიტუტებთან მიკუთვნებულობა. გარდა ამისა, პოლიტიკური კულტურის ტიპების ანალიზი და მათი ურთიერთმიმართება კვლევას სძენს უფრო დინამიკურ განზომილებას და ეხმარება იმის დადგენაში, თუ რამდენად ახდენს გეოგრაფიული იზოლაცია და რელიგიური თვითმყოფადობა გავლენას პოლიტიკური კულტურის ტიპებსა და მის ცვლილებებზე. შესაბამისად, მოცემული თეორიული ჩარჩო ზუსტად ერგება მაღალმთიანი აჭარის კონტექსტს, სადაც განსხვავებული ცვლადები სხვადასხვაგვარ გავლენას ახდენს პოლიტიკური კულტურისა და ზოგადად მონაწილეობის ფორმებზე რეგიონში.

რაც შეეხება უშუალოდ **მეთოდოლოგიურ** ნაწილს, კვლევა მთლიანად ეფუძნება თვისებრივი კვლევის მეთოდს, კონკრეტულად, სიღმისეულ ინტერვიუებსა და ფოკუს ჯგუფს, რაც საკითხის უფრო სიღრმისეული შესწავლისა და საფუძვლიანი ანალიზის საშუალებას იძლევა. კვლევის ფარგლებში ჩატარდა სამი სიღრმისეული ინტერვიუ და ერთი ფოკუს ჯგუფი, რამაც კვლევას მეტი ემპირიული ცოდნა და გამოცდილება შესძინა.

კვლევის სფეციფიკიდან გამომდინარე, გამოვიყენეთ არაალბათური მიზნობრივი **შერჩევა**, ვინაიდან კვლევის მიზანია არა სტატისტიკური განზომილება, არამედ საკითხის სიღრმისეული ანალიზი. მიზნობრივი შერჩევა იძლევა საშუალებას რესპოდენტებად შეირჩნენ ის პირები, რომლებიც ფლობენ კომპეტენტურ ინფორმაციას ან გამოცდილებას საკითხთან დაკავშირებით. რესპოდენტებად შეირჩნენ ხულოს რაიონში მცხოვრები მუსლიმი თემის წარმომადგენლები, რომლებიც აწყდებიან პერიფერიულობის გამოწვევებს და გააჩნიათ უშუალო გამოცდილება ადგილობრივ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ პროცესებზე. რესპოდენტთა მოძიება მოხდა თოვლის გუნდის მეთოდით - პირველადი კონტაქტებით სამოქალაქო აქტივისტებთან და ახალგაზრდებთან, რომელთა შუამავლობითა და რეკომენდაციის მოხდა სხვა ლოკალურ აქტორებთან და მუსლიმი თემის წარმომადგენლებთან შეხვედრა, რაც კვლევისათვის სანდო და უსაფრთო გარემოს შექმნის წინაპირობა გახდა. რაც შეეხება უშუალოდ შერჩევის კრიტერიუმებს, ძირითადი შერჩევა მოხდა ასაკობრივი დიფერენციაციის და გეოგრაფიული მახასიათებლების საფუძველზე.

თავი 1: პოლიტიკური კულტურა და პოლიტიკური მონაწილეობის თეორიული აპექტები

1.1. პოლიტიკური კულტურის ცნება და მნიშვნელობა

პოლიტიკური კულტურა თანამედროვე პოლიტიკურ მეცნიერებაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კონცეფციად მიიჩნევა, რადგან იგი განმარტავს, თუ როგორ აღიქვამენ მოქალაქეები პოლიტიკურ სისტემას და იმ ინსტიტუტებს, რომლებიც ჩართულნი არიან სისტემის ფუნქციონირებაში, რა დამოკიდებულებები აქვთ ზოგადად ამ ინსტიტუტების მიმართ და რამდენად აქტიურად არიან ჩართულნი პოლიტიკურ პროცესებში. საზოგადოების პოლიტიკური ღირებულებები, ტრადიციები და ზოგადად ისტორიული მეხსიერება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმებსა და ხასიხზე. სწორედ ამიტომ, პოლიტიკური კულტურის შესწავლა აუცილებელია იმის გასაანალიზებლად, თუ რატომ განსხვავდება სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის პოლიტიკური აქტივობა ერთმანეთისგან. პოლიტიკური მონაწილეობის საკითხი და ამ თემის კვლევა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და აქტუალურია ისეთ პერიფერიულ რეგიონებში, სადაც გეოგრაფიული იზოლაცია, სოციალური, კულტურული და რელიგიური ფაქტორები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ინდივიდების პოლიტიკურ ქცევაზე. ამ კონტექსტში, პოლიტიკური კულტურისა და მონაწილეობის ურთიერთკავშირის გაანალიზება საშუალებას მოგვცემს, უკეთ შევისწავლოთ კონკრეტული თემის პოლიტიკური ჩართულობის თავისებურებები და გამოცდილება. წინამდებარე ნაშრომში, თეორიულ საფუძვლად გამოყენებულია გაბრიელ ალმონდისა და სიდნეი ვერბას მიერ შემუშავებული პოლიტიკური კულტურის თეორია, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს მოქალაქეთა პოლიტიკურ ორიენტაციებზე, ღირებულებებსა და სახელმწიფოსთან ურთიერთობაზე. მათი ეს მიდგომა მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია იმის გასაანალიზებლად, თუ როგორ შეიძლება პოლიტიკური კულტურის ტიპებმა გავლენა მოახდინონ პოლიტიკური მონაწილეობის ხარისხსა და ფორმებზე, რაც შემდგომში ინდივიდის ქცევასა და ქმედებაში გამოიხატება. უშუალოდ პოლიტიკური კულტურის

განმარტებას რომ შევხვით, არსებობს ამ ცნების მრავალი განმარტება სადაც, სხვადასხვა თეორეტიკოსები სხვადასხვა აქცენტებს სვამენ საკითხის განმარტების დროს, თუმცა ალმონდისა და ვერბას მიერ შემოთავაზებული განმარტება, პოლიტოლოგიაში აღიარებულია უფრო სრულყოფილ განმარტებად, სადაც ისინი პოლიტიკურ კულტურას განიხილავენ როგორც “მრავალფეროვან, მაგრამ მყარად განმეორებად, კოგნიტურ, აფექტურ, შეფასებითი ორიენტაციების სისტემად საერთოდ პოლიტიკურ ინსტიტუტებზე, პოლიტიკურ სისტემაში “შემსვლელ“ და “გამომსვლელ“ ასპექტებზე“. ამ კონტექსტში, ალმონდისა და ვერბას მიერ გამოყოფილი სამი ძირითადი ორიენტაციის დეტალური ანალიზი გვეხმარება დავინახოთ საკითხის კომპლექსურობა, სადაც კოგნიტური ორიენტაცია მოიცავს სუფთა ემპირიულ ცოდნასა და რწმენას პოლიტიკური სისტემის, მისი ლიდერების და ფუნქციონირების შესახებ, აფექტური ორიენტაცია გამოხატავს ემოციურ დამოკიდებულებას, გრძნობებსა და განწყობებს სისტემისადმი, ხოლო შეფასებითი ორიენტაცია მოიცავს მორალურ და პოლიტიკურ მსჯელობებს, რომლებიც ეყრდნობა ღირებულებით კრიტერიუმებს და მოლოდინებს. სისტემის “შემსვლელი“ ნაწილი გულისხმობს მოქალაქეთა მოთხოვნის გზები (არჩევნები, პროტესტი, სამოქალაქო აქტივიზმი), ხოლო “გამომსვლელი“ ასახავს ხელისუფლების მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს, კანონებსა და ზოგად საქმიანობას. მოცემულ განმარტებაში ისინი ასევე ხაზს უსვამენ იმას, რომ პოლიტიკური კულტურა მოიცავს მოქალაქეების ცოდნას, ემოციებსა და შეფასებებს პოლიტიკური სისტემისა და ინსტიტუტების მიმართ. მათი აზრით, საზოგადოებაში არსებული ეს დამოკიდებულებები განსაზღვრავს როგორ მონაწილეობენ ადამიანები პოლიტიკურ პროცესებში და როგორ აღიქვამენ სახელწიფოს მოქმედებას. ამავე განმარტებაში, ისინი ხაზს უსვამენ მოქალაქეებსა და პოლიტიკურ სისტემას შორის ურთიერთობას, თუ როგორ გადასცემს საზოგადოება საკუთარ მოთხოვნებს ხელისუფლებას და როგორ რეაგირებს ხელისუფლება ამ მოთხოვნებზე და პოლიტიკური კულტურის განმარტებას ამ ურთიერთობით წარმოგვიდგენენ. ამ მიდგომის გაგრძელებად ალმონდი და ვერბა ასევე გვთავაზობენ კიდევ ერთ განმარტებას, სადაც ისინი კიდევ უფრო სიღრმისეულად აანალიზებენ პოლიტიკური კულტურის ცნებას და იმ ფსიქოლოგიურ

ასპექტებს, რაც გავლენას ახდენს ინდივიდის ქცევაზე და ამბობენ, რომ “პოლიტიკური კულტურა არის ადამიანების ცნობიერებაში ღრმად განმტკიცებული მოტივაციების, ორიენტაციების, მიზანდასახულობის ღირებულებითი სისტემა, რომელიც არეგულირებს ადამიანების ქცევებს პოლიტიკასთან დაკავშირებულ სიტუაციებში“. ამგვარი ხედვა კიდევ უფრო მკაფიოდ აჩვენებს, რომ პოლიტიკური კულტურა მხოლოდ პოლიტიკური ცოდნისა და დამოკიდებულებების ერთობლიობა არ არის, იგი ასევე მოიცავს იმ შინაგან ღირებულებით და ფსიქოლოგიურ საფუძვლებს, რომლებიც შემდგომ განსაზღვრავენ ინდივიდის პოლიტიკურ ქცევასა და პოლიტიკურ ინსტიტუტებთან დაკავშირებულ ურთიერთობის ფორმებს. ამ თეორიის მიხედვით, პოლიტიკური კულტურა არ არის მხოლოდ ინდივიდუალური დამოკიდებულებების ერთობლიობა, იგი ისტორიული გამოცდილების, სოციალური გარემოსა და კულტურული ტრადიციების შედეგად ფორმირდება. შესაბამისად, განსხვავებული ისტორიული და სოციალური პირობები განსხვავებულ პოლიტიკურ კულტურასა და ტიპებს წარმოშობს. ალმონისა და ვერბას შემოთავაზებულ განმარტებას ავთანდილ ტუკვაძე თავის ნაშრომში “პოლიტიკური კულტურის შედარებითი ანალიზი“ ასევე აანალიზებს, იმ კუთხით, თუ როგორ ვლინდება პოლიტიკური კულტურა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და ამბობს, რომ იგი “საზოგადოების პოლიტიკური ორიენტაციების და ქცევების მოდელია, რომელიც ვლინდება არჩევნების, რეფერენდუმების დროს “პოლიტიკური თამაშის“ წესებში, ხელისუფლების კონტროლის, მხარდაჭერის, ზეწოლის ფორმებში და გამოხატავს კონკრეტული საზოგადოების ეროვნულ, ისტორიულ, რელიგიურ, კულტურულ-პოლიტიკური განვითარების თავისებურებებს“. ამგვარად, პოლიტიკური კულტურა წარმოადგენს მრავალგანზომილებიან ფენონემს, რომელიც აერთიანებს, როგორც მოქალაქეთა პოლიტიკურ ცოდნასა და ემოციურ დამოკიდებულებებს, ისე იმ ღირებულებით და ქცევით მოდელს, რომლებიც საზოგადოებაში ისტორიული გამოცდილების შედეგად ყალიბდება. სწორედ პოლიტიკური კულტურის საშუალებით ხდება იმის განსაზღვრა, თუ როგორი იქნება მოქალაქეთა პოლიტიკური აქტივობა და ჩართულობა პოლიტიკურ პროცესებში, რაც განაპირობებს ურთიერთობას სახელმწიფოსა და პოლიტიკურ ინსტიტუტებთან მიმართებაში.

1.2. პოლიტიკური კულტურის ტიპები

პოლიტიკური კულტურის ცნებისა და მნიშვნელობის შემდეგ მნიშვნელოვანია ყურადღება გავამახვილოთ ამ ცნების ტიპოლოგიურ კლასიფიკაციაზე, რადგან სწორედ პოლიტიკური კულტურის ტიპები განსაზღვრავს მოქალაქეთა პოლიტიკური მონაწილეობის ხასიათს, სახელწიფოსა და პოლიტიკური ინსტიტუტებისადმი დამოკიდებულებას, ასევე, პოლიტიკური აქტივობის ფორმებსა და ინტენსივობას. პოლიტიკური კულტურის ტიპები მნიშვნელოვანია განვიხილოთ იმ კუთხით, რომ დავინახოთ განსხვავება, თუ როგორ ყალიბდება საზოგადოებებში განსხვავებული პოლიტიკური კულტურის ტიპები, რაც კავშირშია პასიურ თუ აქტიურ მონაწილეობასთან, სადაც განსხვავებული ცვლადები და ხშირად მათი ურთიერთქმედება აყალიბებს განსხვავებული პოლიტიკური კულტურის ტიპებსა და მონაწილეობის ფორმებს და რადგანაც, ჩვენ პოლიტიკურ კულტურას განვიხილავთ, როგორც პროცესს, სადაც როგორც ინდივიდუალური, ისე სტრუქტურული ფაქტორები ახდენენ გავლენას მის ჩამოყალიბებაზე, მნიშვნელოვანია შევხებით მის ტიპოლოგიას და განვიხილოთ იგი მოცემული სოციალური კონტექსტის ჭრილში. პოლიტიკური კულტურის ტიპოლოგიის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და გავლენიანი მოდელი ეკუთვნის გაბრიელ ალმონდა და სიდნეი ვერბას, რომლებიც თავიანთ კლასიკურ ნაშრომში, გვთავაზობენ პოლიტიკური კულტურის სამ ტიპს: მრევლის, ქვეშევრდომისა და მონაწილის ტიპებს. აღნიშნული კლასიფიკაცია ემყარება მოქალაქეთა დამოკიდებულებებს პოლიტიკური სისტემის, ინსტიტუტებისა და საკუთარი პოლიტიკური როლის მიმართ. ამ ტიპოლოგიის მიხედვით, თითოეული ტიპი განსხვავებულად განსაზღვრავს მოქალაქეთა მონაწილეობას პოლიტიკურ პროცესებში და მათ ურთიერთობას სახელწიფოში. პირველი ტიპი არის მრევლის პოლიტიკური კულტურის ტიპი, რომელიც ძირითადად, ტრადიციულ, ნაკლებად განვითარებულ საზოგადოებებში გვხვდება. ამ ტიპის პოლიტიკური კულტურის პირობებში მოქალაქეებს ნაკლები ინფორმაცია აქვთ პოლიტიკური სისტემის და ზოგადად, სახელწიფო ინსტიტუტების შესახებ, ასევე დაბალია მათი ინტერესი პოლიტიკური პროცესების მიმართ, მოქალაქეები თავიანთ ცხოვრებას უფრო მეტად უკავშირებენ ადგილობრივ ტრადიციულ ან რელიგიურ ინსტიტუტებს, ვიდრე სახელწიფოს. ასეთ

საზოგადოებებში პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობა მინიმალურია, რადგან მოქალაქეები ვერ აღიქვამენ საკუთარ თავს პოლიტიკური სისტემის აქტიურ მონაწილეებად, რაც სახელმწიფოსა და მოქალაქეს შორის სუსტ ურთიერთობას აყალიბებს, რაც ინფორმაციის ნაკლებობით და მოლოდინების არარსებობითაა ფორმირებული “მრევლის წევრები არაფერს ელოდებიან პოლიტიკური სისტემისგან” (ტუკვაძე, 2014). ამ ტიპის კულტურა განსაკუთრებით დამახასიათებელია იზოლირებული, პერიფერიული და ტრადიციული საზოგადოებებისთვის, სადაც სოციალური ურთიერთობები ძირითადად ოჯახურ, ეთნიკურ ან რელიგიურ კავშირებზეა დაფუძნებული. ამ ტიპის პოლიტიკური კულტურის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მახასიათებელს წარმოადგენს პოლიტიკური პასიურობა, მოქალაქეები ნაკლებად მონაწილეობენ არჩევნებში, სუსტად არიან ჩართულნი სამოქალაქო აქტივობებში და იშვიათად გამოხატავენ ინტერესს სახელმწიფო პოლიტიკის მიმართ. მეორე ტიპს აღმონდი და ვერბა ქვეშევრდომულ პოლიტიკურ კულტურას უწოდებენ. ამ შემთხვევაში მოქალაქეები აცნობიერებენ პოლიტიკური სისტემის და სახელმწიფო ინსტიტუტების არსებობას, თუმცა საკუთარ თავს მაინც უფრო მმართველობის “ობიექტებად” აღიქვამენ, ვიდრე აქტიურ მონაწილეებად, მოქალაქეებს აქვთ გარკვეული ცოდნა პოლიტიკური სისტემის მიმართ, მაგრამ მათი მონაწილეობა, ძირითადად, პასიური ფორმით შემოიფარგლება “ასეთი სისტემის სუბიექტი-ქვეშევრდომი, აცნობიერებს სამთავრობო ხელისუფლების არსებობას და გრძნობებით ორიენტირებულია მასზე, შესაძლოა ამაყობს-არ უყვარს ან აფასებს მას, როგორც კანონიერს-უკანონოს, მაგრამ სისტემასთან ურთიერთობა იმაზეა დამოკიდებული თუ რას იძლევა იგი “გამოსვლისას” (ტუკვაძე, 2014). ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის პირობებში საზოგადოება ხელისუფლებას აღიქვამს, როგორც ძალას, რომელსაც ემორჩილებიან და რომლის გადაწყვეტილებების შესრულებაც აუცილებელია. მოქალაქეები სახელმწიფოსგან ელიან წესრიგს დაცვასა და სტაბილურობას, თუმცა ნაკლებად ცდილობენ ამ პროცესებში ჩართვას და აქტიურობას. ამ ტიპის კულტურაში ხშირია პოლიტიკური მორჩილება და ხელისუფლების მიმართ მაღალი დამოკიდებულება, მონაწილეობის ფორმები კი ძირითადად არჩევნებში მონაწილეობით შემოიფარგლება. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ამ

ტიპის კულტურის ფორმირებაზე გავლენას ახდენს ისტორიული გამოცდილება, ავტორიტეტული მმართველობის ტრადიცია და პოლიტიკური ინსტიტუტების განვითარების დონე. ამ კონტექსტში, როდესაც ვსაუბრობთ ქვეშევრდომულ პოლიტიკურ კულტურაზე, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ მოქალაქეთა პასიურობა ხშირად გარემო პირობებითაცაა გამოწვეული. “გარდამავალი“ ტიპის დემოკრატიის მქონე ქვეყნებში ადამიანებს ხშირად უჩნდებათ განცდა, რომ სახელმწიფო ინსტიტუტები მათ აზრს მაინც არ ითვალისწინებენ, ამის გამო ისინი ამჯობინებენ საერთოდ არ ჩაერთონ პოლიტიკურ პროცესებში და შეეგუონ არსებულ რეალობას, რათა თავიდან აიცილონ შესაძლო პრობლემები. მოქალაქე, რომელიც საკუთარ თავს მხოლოდ ხელისუფლების გადაწყვეტილებების მიმღებად მიიჩნევს, აქტიურობის ნაცვლად ირჩევს მორჩილებას, რაც ხშირ შემთხვევაში მმართველი ძალის მხარდაჭერითაც გამოიხატება. მესამე ტიპს აღმონდი და ვერბა მონაწილეობით პოლიტიკურ კულტურას უწოდებენ. ამ ტიპის პოლიტიკური კულტურის პირობებში მოქალაქეები საკუთარ თავს პოლიტიკური სისტემის აქტიურ მონაწილეებად აღიქვამენ და მნიშვნელოვან ინტერესს იჩენენ პოლიტიკური პროცესების მიმართ. ინდივიდებს აქვთ ინფორმაცია პოლიტიკური ინსტიტუტების ფუნქციონირების შესახებ და აქტიურად ცდილობენ გავლენა მოახდინონ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესზე. ამ ტიპის პოლიტიკური კულტურის ტიპი განსაკუთრებით დამახასიათებელია დემოკრატიული საზოგადოებებისთვის, სადაც მოქალაქეთა ჩართულობა და აქტივობა პოლიტიკურ ცხოვრებაში მაღალია. ამ ტიპის საზოგადოებებში, მოქალაქეები აქტიურად მონაწილეობენ არჩევნებში, თუმცა მონაწილეობა არ შემოიფარგლება მხოლოდ არჩევნებში მონაწილეობით და ისინი აქტიურად არიან ჩართულნი სხვადასხვა სამოქალაქო და საზოგადოებრივ აქტივობებში, აფიქსირებენ საკუთარ პოზიციებს და ცდილობენ საკუთარი ინტერესების დაცვას. ამ ტიპის კულტურისთვის დამახასიათებელია პასუხისმგებლობის მაღალი დონე, რადგან მოქალაქეები აცნობიერებენ, რომ პოლიტიკურ პროცესებში მონაწილეობა გავლენას ახდენს სახელმწიფოსა და საზოგადოების განვითარებაზე. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ტიპის კულტურის ფორმირებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს განათლების დონე, სამოქალაქო ცნობიერება და პოლიტიკური ინსტიტუტების

განვითარება. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ალმონდისა და ვერბას მიხედვით, რეალურ საზოგადოებებში პოლიტიკური კულტურა იშვიათად გვხვდება მხოლოდ ერთი სუფთა ტიპის სახით, რადგან პრაქტიკაში სხვადასხვა ტიპის ელემენტი ერთმანეთთან არის შერწყმული. სწორედ ამგვარი შერეული ფორმის შედეგად ავტორები გამოყოფენ სამოქალაქო კულტურას, რომელიც დემოკრატიული პოლიტიკური სისტემისთვის ყველაზე სტაბილურ და ეფექტიან მოდელად მიიჩნევა. იგი აერთიანებს მრევლის, ქვეშევრდომის და მონაწილის პოლიტიკური კულტურის გარკვეულ მახასიათებლებს, თუმცა მასში დომინანტურ როლს მონაწილეობითი ელემენტები ასრულებს. ამ ტიპის კულტურის პირობებში მოქალაქეები ერთდროულად ინარჩუნებენ ინტერესს პოლიტიკური პროცესების მიმართ და პატივს სცემენ სახელმწიფო ინსტიტუტებსა და კანონიერ წესრიგს. სამოქალაქო კულტურისთვის დამახასიათებელია მოქალაქეთა აქტიური ჩართულობა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, თუმცა ეს აქტივობა ზომიერი და სტაბილურობაზე ორიენტირებულია. მოქალაქეები მონაწილეობენ პოლიტიკურ პროცესებში, გამოხატავენ საკუთარ პოზიციებს და ცდილობენ გავლენა მოახდინონ გადაწყვეტილებების მიღებაზე, მაგრამ ამავე დროს აღიარებენ პოლიტიკური სისტემის ლეგიტიმურობას. ალმონდისა და ვერბას მიხედვით, სწორედ სამოქალაქო კულტურა ქმნის დემოკრატიული სისტემის სტაბილურობისა და ეფექტიანი მმართველობისთვის აუცილებელ სოციალურ საფუძველს, სადაც მოქალაქეც და სახელმწიფოც ერთიანად მონაწილეობენ პოლიტიკურ პროცესების ორგანიზებაში.

თავი 2: პერიფერიულობა, რელიგიური იდენტობა და პოლიტიკური ჩართულობის ფორმირება მაღალმთიან აჭარაში

2.1. მაღალმთიანი აჭარის ისტორიულ-სოციალური და რელიგიური თავისებურებები

მაღალმთიანი აჭარის პოლიტიკური კულტურისა და მუსლიმი თემის პოლიტიკური ჩართულობის შესწავლა შეუძლებელია იმ ისტორიული პროცესების გაანალიზების გარეშე, რომლებმაც რეგიონში რელიგიური და სოციალური იდენტობის ჩამოყალიბებას შეუწყო ხელი. ამ რეგიონში ისტორიული განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე მიმდინარე პოლიტიკურმა და კულტურულმა ცვლილებებმა მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა საზოგადოების ღირებულებებზე, ტრადიციებსა და სოციალურ ურთიერთობებზე. სწორედ ამ ისტორიულმა გამოცდილებამ შექმნა ის სოციალური გარემო, რომლის პირობებშიც შემდგომში ჩამოყალიბდა პოლიტიკური კულტურის სპეციფიკური ფორმები. აჭარის ისტორიული განვითარება მჭიდროდ უკავშირდება სამხრეთ კავკასიაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებს. ისტორიულად რეგიონი სხვადასხვა სახელწიფოსა და იმპერიის გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა, თუმცა ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი პერიოდი დაკავშირებულია ოსმალეთის მმართველობის ეპოქასთან. სწორედ ამ პერიოდში გავრცელდა ისლამი რეგიონში, რომელმაც დროთა განმავლობაში ადგილობრივი მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის რელიგიური იდენტობა ჩამოაყალიბა. მიუხედავად იმისა, რომ აჭარა საქართველოს განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა, ოსმალეთის მმართველობის ხანგრძლივობამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა ადგილობრივი საზოგადოების კულტურულ და სოციალურ განვითარებაზე. რელიგიური იდენტობის ფორმირების პროცესი აჭარაში მხოლოდ სარწმუნოების შეცვლით არ შემოიფარგლებოდა, ის მოიცავდა ახალი სოციალური ურთიერთობების, ტრადიციებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბებას, რომლებიც ადგილობრივი საზოგადოების ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილად იქცა. ამასთანავე, მუსლიმი თემის იდენტობა ხშირად ეფუძნებოდა არა მხოლოდ რელიგიურ კუთვნილებას, არამედ ადგილობრივ კულტურულ თავისებურებებს, თემში

სოლიდარობასა და ოჯახურ ტრადიციებს. შედეგად, რეგიონში ჩამოყალიბდა სპეციფიკური სოციალური გარემო, სადაც რელიგიური და ადგილობრივი იდენტობა ერთმანეთთან მჭიდროდ იყო დაკავშირებული. რაც შეეხება უშუალოდ საბჭოთა პერიოდს, ამ პერიოდში რელიგიური ცხოვრების მიმართ სახელწიფო პოლიტიკა მნიშვნელოვნად შეიცვალა. ანტირელიგიური კამპანიებისა და რელიგიური ინსტიტუტების შეზღუდვის მიუხედავად, მაღალმთიან აჭარაში რელიგიური თვითმყოფადობა მაინც არ გამქრალა. ოჯახისა და თემის დონეზე შენარჩუნდა მრავალი ტრადიცია და ღირებულება, რომლებმაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს მოსახლეობის იდენტობის შენარჩუნებაში. ამ პერიოდში, როდესაც აჭარას მიენიჭა ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი, დაიწყო აგრესიული ათეისტური კამპანია, დაიხურა და დაინგრა ათეულობით მეჩეთი (ხულოსა და შუახევის რაიონში), ამასთანავე, რეპრესირებულ იქნა სასულიერო ელიტა, თუმცა მაღალმთიანი აჭარის გეოგრაფიულმა იზოლაციამ და მჭიდრო ნათესაურმა სტრუქტურამ შექმნა ე.წ. „ფარული ისლამის“ ფენომენი. რელიგიურმა პრაქტიკამ საჯარო სივრციდან გადაინაცვლა კერძო, ოჯახურ სივრცეში. ოფიციალური რელიგიური ინსტიტუტების არარსებობის პირობებში, რელიგიური რიტუალების (მაგალითად ჯანაზა-მიცვალებულის წესის აგება, წინდაცვეთა, რამადანის მარხვა) აღსრულება ხდებოდა ფარულად, არაფორმალური კავშირების მეშვეობით, რაც იყო შეიძლება ითქვას ერთადერთი მექანიზმი საბჭოთა რეპრესიული სისტემის საპასუხოდ. რელიგიურობა ამ პერიოდში გახდა არა მხოლოდ რწმენის, არამედ თემის თვითგადარჩენისა და სოლიდარობის მექანიზმი. როცა სახელწიფო ცდილობდა ამ სოციალური ურთიერთობების რღვევას, მაღალმთიანი აჭარის მოსახლეობა მას ჯგუფური ჩაკეტილობითა და სოლიდარობით პასუხობდა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, რეგიონში რელიგიური ცხოვრების გააქტიურება დაიწყო, რაც გამოიხატებოდა როგორც მეჩეთების საქმიანობის გაძლიერებაში, ისე რელიგიური განათლებისა და სათემო ორგანიზაციების პროცესებში. რაც შეეხება უშუალოდ პოსტსაბჭოთა პერიოდს, უნდა აღინიშნოს, რომ რელიგიური “რენესანსის” პარალელურად, ამ პერიოდში მაღალმთიანი აჭარა აღმოჩნდა მწვავე ეკონომიკური და სოციალური გამოწვევების წინაშე, რამაც უფრო გააღრმავა მისი პერიფერიულობის სტატუსი ამ კონტექსტში. მკაცრი კლიმატური პირობები,

მიწის სიმცირე და სხვადასხვა სტიქიური უბედურებები გახდა მიზეზი ეკონომიკური არასტაბილურობისა, რამაც გამოიწვია ეკომიგრაცია (აჭარლელი მუსლიმების გადასახლება საქართველოს სხვა რეგიონებში, მაგალითად, ქვემო ქართლსა და კახეთში) და შრომით მიგრაციის მასშტაბების გაუარესება ამ კუთხით. ეს ეკონომიკური მარგინალიზაცია კი პირდაპირ აისახა პოლიტიკურ კულტურაზეც, რაც გულისხმობდა ცენტრალური ხელისუფლების მიერ რეგიონის ეკონომიკურ უგულებელყოფას, რასაც ხშირად სდევდა დისკუსიები მუსლიმი თემის “ნაკლებ ქართველობაზე” ან “პროთურქობაზე”. ამ ნარატივმა კი მოსახლეობაში გააჩინა გაუცხოების და პერიფერიად ყოფნის უფრო მძიმე განცდა, რამაც პერიფერიულობას არა გეოგრაფიული მნიშვნელობა, არამედ მთლიანად სოციო-პოლიტიკური და იდეოლოგიური კონტექსტი შესძინა. რეგიონში სოციალური ურთიერთობები დიდწილად ემყარებოდა ნათესაურ და სამეზობლო კავშირებს, რაც ხელს უწყობდა ტრადიციების თაობიდან თაობაზე გადაცემას. ასეთ პირობებში რელიგიური ღირებულებები სოციალური ურთიერთობების განუყოფელ ნაწილად იქცა და მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა საზოგადოებრივი ცხოვრების ორგანიზებაზე. ისტორიულ წარსულთან ერთად, რელიგიურ თავისებურებების განხილვისას, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მაღალმთიან აჭარაში ისლამის გავრცელებამ არ გამოიწვია ადგილობრივი კულტურული ტრადიციების სრული ჩანაცვლება, პირიქით, რეგიონში ჩამოყალიბდა რელიგიური და კულტურული თანაარსებობის სპეციფიკური მოდელი, სადაც ისლამური ტრადიციები ადგილობრივ ქართულ ადათ-წესებთან ერთად ვითარდებოდა. სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა აჭარელი მუსლიმების იდენტობის თავისებურება, რომელიც აერთიანებდა, როგორც რელიგიურ, ისე ეროვნულ და ადგილობრივ თვითშეგნებას (Sanikidze & Walker, 2004). რელიგიური ცხოვრების ორგანიზების კუთხით, ასევე აღსანიშნავია, რომ განსაკუთრებული ადგილი ეკავა მეჩეთსა და სასულიერო პირებს, მეჩეთი არ იყო მხოლოდ რელიგიური რიტუალების შესრულების ადგილი, იგი ხშირად სათემო ურთიერთობების, ინფორმაციის გაცვლისა და საზოგადოებრივი კომუნიკაციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სივრცეს წარმოადგენდა. ადგილობრივი იმამები და სასულიერო ლიდერები მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ არა

მხოლოდ სარწმუნოებრივი საკითხების განმარტებაში, არამედ სოციალური ურთიერთობების მოწესრიგებასა და თემში პრობლემების მოგვარების პროცესშიც. მსგავსი სოციალური ფუნქცია კი კიდევ უფრო აძლიერებდა რელიგიური ინსტიტუტების გავლენასა და მნიშვნელობას ადგილობრივ საზოგადოებაზე. ამრიგად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მაღალმთიანი აჭარის ისტორიულ-სოციალური და რელიგიური თავისებურებები მრავალსაუკუნოვანი ისტორიული პროცესების შედეგია. რასაკვირველია, რეგიონში რელიგიური იდენტობის ჩამოყალიბება დაკავშირებული იყო ოსმალეთის მმართველობის პერიოდთანაც, თუმცა დროთა განმავლობაში მან შეიძინა ადგილობრივი კულტურული მახასიათებლები და ქართული სოციალური გარემოს მნიშვნელოვანი ნაწილი გახდა. ძლიერი სათემო კავშირები, ოჯახური ტრადიციები, რელიგიური ინსტიტუტების როლი და ისტორიული მეხსიერება კი ქმნის იმ სოციალურ საფუძველს, რომლის პირობებშიც ყალიბდება საზოგადოებრივი ურთიერთობები და პოლიტიკური კულტურა. სწორედ აღნიშნული გარემოებები წარმოადგენს ის ისტორიულ და სოციალურ ფენომენს, რომლის ანალიზიც აუცილებელია მუსლიმი თემის პოლიტიკური ჩართულობისა და პოლიტიკური ქცევის თავისებურებების გასაგებად.

2.2. ცენტრი-პერიფერიის თეორია და მისი გავლენა პოლიტიკური კულტურის ტრანსფორმაციაზე

მაღალმთიანი აჭარის პოლიტიკური კულტურის ანალიზისას, როგორც წინა თავში აღინიშნა, რელიგიურ იდენტობასთან ერთად, ერთ-ერთ ფუნდამენტურად მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პერიფერიული მდებარეობა, რაც გეოგრაფიულ მდებარეობასთან ერთად იძენს სხვა მნიშვნელობასაც, რაც დაკავშირებულია სოციო-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მახასიათებლებთან. როცა ვსაუბრობთ პოლიტიკურ კულტურაზე და მას განვიხილავთ, როგორც პროცესს, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მასზე გავლენას ახდენს სხვადასხვა სტრუქტურული ფაქტორები, რაც დაკავშირებულია გეოგრაფიულ სივრცესთან, რესურსების განაწილების მასშტაბებთან, ბიუროკრატიულ საკითხებთან და ინფორმაციულ ხელმისაწვდომლობასთან. მაღალმთიანი აჭარის, კერძოდ, ხულოს რაიონის კონტექსტში, ცენტრი-პერიფერიის თეორია ხდება მთავარი ანალიტიკური ინსტრუმენტი იმის გასაგებად,

თუ როგორ ყალიბდება ადგილობრივ მუსლიმ თემში სპეციფიკური, ხშირ შემთხვევაში ქვეშევრდომული ტიპის პოლიტიკური ორიენტაციები. შილსის მიხედვით, ნებისმიერ საზოგადოებას აქვს თავისი “ცენტრი“, რომელიც არ არის მხოლოდ გეოგრაფიული წერტილი (Shils, 1975), იგი არის იმ ღირებულებებისა და რწმენის სისტემა, რომელიც მართავს საზოგადოებას, სადაც კონცენტრირებულია ძალაუფლება, რაც დაკავშირებულია ეკონომიკურ სიმდიდრესთან და ავტორიტეტთან. პერიფერია კი პირიქით, შედგება იმ ზონებისგან რომლებიც დაშორებულია მმართველ ბირთვს და ნაკლებად ახდენს გავლენას საერთო ეროვნულ დღის წესრიგზე და ძირითადად, “მიმღები“ სუბიექტის როლში გვევლინება. თავის მხრივ, პერიფერია, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იგი ხასითდება მკაფიო რელიგიური ან ეთნიკური თვითმყოფადობით, ცდილობს ტრადიციული ავტონომიის შენარჩუნებას. ეს ურთიერთქმედება პირდაპირ აისახება მოქალაქეთა ფსიქოლოგიურ აღქმებსა და ორიენტაციებზე, რაც თავის მხრივ, გავლენას ახდენს პოლიტიკურ კულტურასა და მონაწილეობის ფორმებზე. მაღალმთიანი აჭარის შემთხვევაში, პერიფერიულობა კომპლექსური ფენომენია რამდენიმე ცვლადის ურთიერთმიმართების გამო, რაც დაკავშირებულია გეოგრაფიულ, შემდეგ ეკონომიკურ და კულტურულ მახასიათებლებთან. გეოგრაფიული იზოლაციის კუთხით უნდა აღინიშნოს რომ ხულოს მუნიციპალიტეტი ხასითდება მკაცრი კლიმატური პირობებით და რთული რელიეფით, განსაკუთრებით კი ზამთრის პერიოდში. ფიზიკური კომუნიკაცია ქვეყნის დანარჩენ ნაწილთან ფიზიკურად ფერხდება, რაც ხელს უწყობს საზოგადოებრივი ცხოვრების გარკვეულწილად “ლოკალიზაციას“. ეკონომიკური კუთხით, უნდა აღინიშნოს რომ სამწერველო ობიექტების სიმცირე მოსახლეობას უკიდურესად დამოკიდებულს ხდის ცენტრალურ ბიუჯეტზე, მაგალითოდ, სოციალურ დახმარებებზე, სუბსიდიებსა და მუნიციპალურ სამუშაო ადგილებზე (სკოლები, ბაღები, ადგილობრივი მერია და ა.შ.), რაც იწვევს სრულ დამოკიდებულებას სახელწიფო ადმინისტრაციაზე და ამცირებს კრიტიკული, დამოუკიდებელი პოზიციის დაფიქსირებას, რაც ხშირად გამოწვეულია შემოსავლების დაკარგვის შიშით. უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავს კულტურულ მახასიათებლებთან და პერიფერიულ აღქმასთან მიმართებით, მაღალმთიანი აჭარის მუსლიმი თემისთვის ეს

საკითხი ძალიან სენსიტიურია, რაც გამოიხატება იმით, რომ მიუხედავად ეთნიკურად ქართველობისა, რელიგიური იდენტობის ისლამთან კავშირი ხშირად წინააღმდეგობაში მოდის “დომინანტურ ნარატივთან“, სადაც ქართველობა მკაცრად არის გაიგივებული მართმადიდებლურ ქრისტიანობასთან, რაც უფრო მეტად ართულებს ნაციონალურ დისკურსს. ამ კუთხით შეიძლება ითქვას, რომ მსგავსი მიდგომა თემს აქცევს “ორმაგ პერიფერიაში“, სადაც ისინი გეოგრაფიულადაც მოწყვეტილნი არიან ცენტრს და ამავდროულად, უწევთ “ქართველობის“ დამტკიცებას, რამაც აჭარელ მუსლიმებში ჩამოაყალიბა შინაური “სხვად“ აღქმის მძიმე კომპლექსი (გოგიჩაძე, 2026). უფრო კონკრეტულად რომ შევხვით პერიფერიის გავლენას და როლს პოლიტიკური კულტურის ფორმირების პროცესში, უნდა აღვნიშნოთ რომ ყველა ზემოთ ნახსენები ცვლადი არსებით გავლენას ახდენს, მაღალმთიან აჭარაში მცხოვრები მუსლიმი თემის პოლიტიკურ ორიენტაციებსა და ქცევით მოდელებზე. როდესაც გეოგრაფიული დამორება და ეკონომიკური ასიმეტრია ერწყმის კულტურულ გაუცხოებას, იცვლება მოქალაქის მიმართება ცენტრალურ ძალაუფლებასთან მიმართებაში და იგი ტრანსფორმირდება გაბრიელ აღმონდისა და სიდნეი ვერბას მიერ კლასიფიცირებულ “ქვეშევრდომულ“ პოლიტიკურ კულტურაში. ამ პროცესის დეტალური ანალიზისთვის კი აუცილებელია განვიხილოთ, თუ როგორ მოქმედებს ეკონომიკური რესურსების ცენტრალური განაწილება ადგილობრივი მოსახლეობის პოლიტიკურ ნებაზე. ხულოს რაიონში, სადაც როგორც აღვნიშნე, სამრეწველო პოტენციალი მინიმალურია და კლიმატური პირობები ზღუდავს კერძო სექტორის განვითარებას, სახელმწიფო სექტორი რჩება დასაქმების თითქმის ერთადერთ სტაბილურ წყაროდ. გარდა ამისა, მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი დამოკიდებულია სოციალურ შემწეობებსა და მაღალმთიანი რეგიონებისთვის განკუთვნილ შეღავათებზე, რაც წარმოშობს “კლიენტისტურ“ ურთიერთობებს, რაც ამ კონტექსტში გულისხმობს პერიფერიაში მცხოვრები მოქალაქეების მიერ საკუთარი პოლიტიკური მხარდაჭერის გაცვლას ცენტრალური ხელისუფლებისგან წამოსულ მატერიალურ და სოციალურ სიკეთეებზე, სადაც მოქალაქე სისტემას აღიქვამს მხოლოდ “გამომსვლელ“ კონტექსტში. ამგვარი სტრუქტურული მოცემულობა კი ბუნებრივად ბლოკავს კრიტიკური

და დამოუკიდებელი სამოქალაქო პოზიციის ფორმირებას. პერიფერიის მოსახლეობას უჩნდება რაციონალური შიში იმისა, რომ ცენტრალური ხელისუფლების თუ ადგილობრივი მმართველი ელიტის მიმართ პროტესტის და განსხვავებული აზრის გამოხატვამ შესაძლოა გამოიწვიოს ეკონომიკური მარგინალიზაცია და სოციალური პროგრამებიდან გამოთიშვა. შედეგად, ყალიბდება “ქვეშევრდომული” პოლიტიკური კულტურის ტიპი, რაც პოლიტიკურ ქცევაში პასიურობითაა გამოხატული. გარდა პოლიტიკური და ეკონომიკური თავისებურებებისა, ცენტრსა და პერიფერიას შორის არსებულ ამ გაუცხოებას, როგორც აღვნიშნე, უფრო ამწვავებს სიმბოლური ნარატივები, რომლებიც ხშირად დომინირებს საქართველოს პოლიტიკურ დისკურსში. პოსტსაბჭოთა პერიოდში დამკვირდებულმა ნარატივმა, რომელიც ხშირად დომინირებს საქართველოს პოლიტიკურ დისკურსში, რაც ქართულ იდენტობას აკავშირებს მართმადიდებლური იდენტობის გარშემო (“ქართველი არის მართმადიდებელი”), აჭარელი მუსლიმები ერთგვარი კულტურული დილემის წინაშე დააყენა. მათ მუდმივად უწევთ საკუთარი “ქართველობის” მტკიცება ცენტრის წინაშე, რადგან ნებისმიერი რელიგიური აქტივობა პერიფერიაში აღქმულია, როგორც “პროთურქული” გავლენის გამოვლინება, რაც ხშირად დაკავშირებულია ნაციონალური ერთობის კონტექსტში საფრთხესთან. ეს სტიგმატიზაცია კი აიძულებს თემს აირჩიოს პოლიტიკური უხილავობის სტრატეგია, რაც უფრო მეტად აყალიბებს ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ფორმირებას რეგიონში. გარდა ამისა, პოლიტიკურ პარტიებთან მიმართებაში უნდა აღინიშნოს, რომ ხშირ შემთხვევაში, როგორც მმართველი ელიტა, ისე ოპოზიციური პარტიები ერიდებიან რელიგიურ საკითხებზე ღიად საუბარს წინასაარჩევნო კამპანიის პროცესში და ამ საკითხზე სიღრმისეულ დისკუსიას, რაც განპირობებულია იმით, რომ რეგიონში რელიგიური იდენტობა ისტორიულად სენსიტიურ თემას წარმოადგენს და ამ საკითხის პოლიტიზირებამ შესაძლოა გამოიწვიოს პოლარიზაცია ამ კუთხით (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2024). შესაბამისად, პარტიები უპირატესობას ანიჭებენ სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხებზე საუბარს, ხოლო რელიგიურ პრობლემებს ნაკლებ ყურადღებას უთმობენ, რაც მიმართულია იმისკენ, რომ ელექტორალური რისკები მაქსიმალურად შეამცირონ და ფართო ამომრჩევლის მხარდაჭერა შეინარჩუნონ. ეს

საარჩევნო სტრატეგია კი აძლიერებს პოლიტიკურ იზოლაციას, რადგან ადგილობრივი მუსლიმი თემი ხედავს, რომ ფორმალური პოლიტიკური დღის წესრიგი მთილიანად უგულებელყოფს მათ სპეციფიკურ კულტურულ და უფლებრივ საჭიროებებს, შედეგად წინასაარჩევნო კამპანიები კარგავს იდეოლოგიურ და შინაარსობრივ დატვირთვას და იღებს წმინდად ფორმალურ სახეს, სადაც ამომრჩეველსა და პარტიებს შორის დიალოგი მხოლოდ ზედაპირული დაპირებებით შემოიფარგლება (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2024). ეს პროცესი ხელს უწყობს პარტიული ინსტიტუტებისადმი უნდობლობის გაღრმავებას და საბოლოოდ, ბლოკავს მონაწილეობითი კულტურისათვის დამახასიათებელ ჯანსაღი კონკურენციის განვითარებას რეგიონში. ამასთანავე, ცენტრსა და პერიფერიას შორის ურთიერთობის განხილვისას, მნიშვნელოვანია იმ ადამიანების როლის შეფასება, რომლებიც ადგილობრივ დონეზე მართავენ პროცესებს. ხშირ შემთხვევაში, ადგილობრივი თვითმმართველობის წარმომადგენლები და რეგიონული ლიდერები ორიენტირებულნი არიან ცენტრალური ხელისუფლების მოთხოვნების შესრულებაზე და არა მუსლიმი თემის რეალური ინტერესების დაცვასა და პრობლემების აღმოფხვრაზე რელიგიურ კონტექსტში. როცა თემის წარმომადგენლები ხედავენ, რომ მათი პრობლემებით ადგილობრივი მთავრობა არ ინტერესდება, აჩენს ნდობის ბარიერს მოქალაქეებსა და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის. საბოლოო ჯამში, ცენტრი პერიფერიის მოდელი გვაჩვენებს, რომ მაღალმთიანი აჭარის მუსლიმი თემის პოლიტიკური პასიურობა არ არის მხოლოდ ისტორიული მოცემულობა, ესაა პასუხი იმ სტრუქტურულ უთანასწორობაზე, რომელსაც მათ გეოგრაფიული, ეკონომიკური და სიმბოლური პერიფერიულობა უქმნის, რაც კიდევ უფრო აფერხებს მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის ფორმირებას რეგიონში და ზღუდავს მეტ აქტივობას პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, რაც პირდაპირ მიმართულია პასიური, ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ფორმირებისკენ.

2.3. ცენტრისა და პერიფერიის შედარება: მაღალმთიანი აჭარა(ხულო) - ურბანული აჭარა (ბათუმი)

პოლიტიკური კულტურის სტრუქტურული დინამიკის გასაანალიზებლად, ასევე აუცილებელია ამ საკითხის არა მხოლოდ ვიწრო ჩარჩოებში განხილვა, არამედ შედარებითი

ანალიზის საფუძველზე იმ განსხვავებების პოვნა, რაც გულისხმობს რეგიონის ურბანული ცენტრისა (ბათუმი) და გეოგრაფიული პერიფერიის (ხულო) შედარებით ანალიზს. ედვარდ შილსის კლასიკური თეორიის მიხედვით, ცენტრი ახდენს ძალაუფლებას, რესურსებისა და ინოვაციების კონცენტრაციას, მაშინ როცა პერიფერია ხასითდება დამოკიდებულების მაღალი ხარისხითა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესიდან დისტანცირებით. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კონტექსტში ეს სტრუქტურული ასიმეტრია მკაფიოდ აისახება მოქალაქეთა პოლიტიკური მონაწილეობის ფორმებსა და პოლიტიკური კულტურის ტიპოლოგიაში. ურბანული ცენტრი - ქალაქი ბათუმი ხასითდება პლურალისტური და მრავალფეროვანი სოციალურ-ეკონომიკური გარემოთი, სადაც მოქალაქეებს აქვთ წვდომა ალტერნატიულ საინფორმაციო არხებზე, ძლიერ სამოქალაქო ორგანიზაციებსა და ეკონომიკურ თვითკმარობის მაღალ ხარისხზე. მკვლევართა შეფასებით, ურბანულ სივრცეებში პოლიტიკური აქტივობა უფრო მეტად ატარებს ინდივიდუალისტურ და მონაწილეობით ხარისხს, სადაც მოქალაქეები მობილიზდებიან კონკრეტული იდეოლოგიური ან სამოქალაქო დღის წესრიგის გარშემო (შალვაშვილი, 2020). ამის საპირისპიროდ, ხულოს მუნიციპალიტეტის, როგორც გეოგრაფიული და ეკონომიკური პერიფერიის, სოციალურ-პოლიტიკურ გარემო მნიშვნელოვნადაა განპირობებული მძიმე ეკონომიკური გამოწვევებით, ეკომიგრაციის მაღალი დონითა და ინფრასტრუქტურული იზოლაციით (საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, 2020). ასევე, რონდელის ფონდის მიერ ჩატარებული კვლევა აჩვენებს, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის ეკონომიკური კეთილდღეობა და დასაქმების ბაზარი თითქმის მთლიანად არის დამოკიდებული საჯარო სექტორზე, მუნიციპალურ სტრუქტურებსა და ეს ეკონომიკური დამოკიდებულება პირდაპირ აისახება პოლიტიკურ ქცევაზე. როცა მუნიციპალიტეტი არის ერთადერთი მსხვილი დამსაქმებელი ბაზარზე, მოქალაქეები ხშირად იძულებულნი ხდებიან დამოკიდებული იყვნენ მასზე, რაც უფრო მეტად აძლიერებს ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ჩამოყალიბებას. ამ სტრუქტურული და ეკომონიკური მახასიათებლების მიღმა, ცენტრისა და პერიფერიის განსხვავება მკაფიოდ ვლინდება სოციალური კაპიტალისა და ინსტიტუციური ნდობის

კუთხით. უბრანულ ცენტრში (ბათუმში) მოქალაქეთა ურთიერთობები მეტწილად ეფუძნება ფორმალურ, ინსტიტუციურ კავშირებს არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელებსა და პროფესიულ კავშირებს შორის, სადაც მოქალაქეობრივი პროტესტი თუ აქტივობა მიმართულია უშუალოდ სახელწიფო ინსტიტუტების პასუხისმგებლობის გაზრდისკენ. საპირისპიროდ, ხულოს მუნიციპალიტეტში, ფორმალური ინსტიტუტების სისუსტისა და ცენტრიდან დისტანცირების გამო, პერიფერიაში პოლიტიკური და სოციალური ცხოვრება ორგანიზებულია არა ფორმალური, ბიუროკრატიული არხებით, არამედ მყარი არაფორმალური ინსტიტუტებით ნათესაური, სათემო ან რელიგიური ქსელებით (შალვაშვილი, 2020). შესაბამისად, როდესაც ხულოში იკვეთება კოლექტიური ინტერესების დაცვის საჭიროება, მობილიზაცია ხდება არა პოლიტიკური პარტიების, არამედ სწორედ შიდაჯგუფური, ტრადიციული სოლიდარობის მექანიზმით. თუმცა შედარებითი ანალიზი არასრული იქნება, თუ მხედველობიდან გამოგვრჩება შიდა სოციალური ტრანზფორმაციები, რომელიც თაობათა ცვლის ჭრილში მიმდინარეობს. მკვლევართა დაკვირვებით, თუ ხულოს უფროსი თაობის პოლიტიკური ორიენტაცია მკაცრად კონფორმისტული და ქვეშევრდომულია, ახალგაზრდა თაობაში სურათი ამ კუთხით იცვლება (საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი, 2020). ინტერნეტისა და მიგრაციული პროცესების წყალობით, პერიფერიის ახალგაზრდობა სულ უფრო მეტად ითვისებს ცენტრისთვის დამახასიათებელ მონაწილეობითი კულტურის ელემენტებს. ისინი ავლენენ ღია უკმაყოფილებას არსებული სისტემის მიმართ, რაც მიუთითებს, იმაზე რომ ხულოს მუნიციპალიტეტის ახალგაზრდა ნაწილში იკვეთება გარდამავალი, შერეული პოლიტიკური კულტურის ელემენტები. საბოლოო ჯამში, ბათუმისა და ხულოს შედარებითი ანალიზი აჩვენებს, რომ პოლიტიკურ ქცევას განსაზღვრავს არა მოსახლეობის მენტალური თუ სუბიექტური მახასიათებლები, არამედ ის სტრუქტურული უთანასწორობა, რაც ცენტრსა და პერიფერიას შორის რესურსების, ძალაუფლებისა და საინფორმაციო წყაროების ასიმეტრიულ განაწილებას გულისხმობს.

2.4. პოლიტიკური ინტერესის კლება და იმედგაცუების ფაქტორი მაღალმთიან აჭარაში

მაღალმთიანი აჭარის პოლიტიკური კულტურის პერიფერიული მნიშვნელობის ანალიზთან ერთად, ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო გამოწვევა მოსახლეობის მხრიდან პოლიტიკური პროცესებისადმი ინტერესების თანდათანობით კლებაა, რაც კიდევ უფრო უწყობს ხელს რეგიონში ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ჩამოყალიბებას და მონაწილეობითი კულტურის შეფერხებას. ადგილობრივ თემში, სულ უფრო მეტად იკიდებს ფეხს ნიჰილიზმი და გაუცხოება, რაც განპირობებულია იმით, რომ მოსახლეობას აქვს განცდა, რომ სახელწიფოსგან მათ საჭიროებებზე ადეკვატური პასუხის მიღების იმედი არ უნდა ჰქონდეთ. ამ იმედგაცრუების და სახელწიფოს მხრიდან პასუხის არქონის საუკეთესო მაგალითი კი ბათუმის ახალი მეჩეთის მშენებლობის გარშემო არსებული მრავალწლიანი, გაჭიანურებული დავაა, რაც აჭარის მუსლიმი თემისთვის, მათ შორის მაღალმთიანი რაიონის, ხულოს მოსახლეობისთვის, (რომელთა დიდი ნაწილიც ბათუმში ცხოვრობს ან მჭიდრო კავშირი აქვს ქალაქთან) საკმაოდ სენსიტიური საკითხია და დაკავშირებულია რელიგიური უფლებებისა და თანასწორობის აღიარების საკითხთან. მიუხედავად იმისა, რომ თემმა გამოიყენა ყველა ფორმალური და სამართლებრივი გზა, მათ შორის სასამართლო დავა, სადაც სასამართლო აღიარა დისკრიმინაციული მიდგომა მერიის მხრიდან, რეალური და პრაქტიკული შედეგი წლების განმავლობაში მაინც არ დამდგარა (სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2024). სწორედ სახელწიფო ინსტიტუტების მხრიდან, ამ საკითხის მუდმივმა ბიუროკრატიულმა გაჭიანურებამ და დაპირებების შეუსრულებლობამ მუსლიმ თემში გააჩინა უნდობლობის განცდა სახელწიფოს მიმართ და საფუძველი ჩაუყარა ღრმა პოლიტიკურ ნიჰილიზმს, რაც ხშირად პოლიტიკური პასიურობის ფორმით გამოიხატება. ბათუმის მეჩეთის შემთხვევასთან ერთად, ასევე, მნიშვნელოვანია უშუალოდ შევხებით მაღალმთიან აჭარაში საარჩევნო აქტივობის პროცესს, რომელიც ხშირ შემთხვევაში მაღალია, თუმცა აქ მთავარ როლს არა პოლიტიკური ინტერესი ან პარტიული მიკუთვნებულობა, არამედ ეკონომიკური მოტივაცია და იძულებითი “ადაპტაცია” ასრულებს. მოსახლეობა ხმას აძლევს მმართველ ძალას არა იმიტომ, რომ ენდობა ან მოსწონს

მისი პოლიტიკა, არამედ იმიტომ რომ შეინარჩუნოს ის სიკეთეები, რაც დაკავშირებულია სოციალურ დახმარებასთან და სხვა სარგებელთან. ამრიგად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გეოგრაფიულად პერიფერიული მდებარეობის გარდა, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პოლიტიკური და კულტურული მახასიათებლები. აღნიშნული ნიჰილიზმი და სახელწიფოსგან გაუცხოება, საბოლოოდ, უფრო მეტად აძლიერებს რეგიონის სტრუქტურულ იზოლაციას და როგორც აღინიშნა, ხელს უწყობს უფრო მეტად ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ფორმირებას. სწორედ მსგავსი სენსიტიური საკითხებისადმი სახელწიფოს მხრიდან იგნორირება და წინასაარჩევნო პროცესებში ამ თემების ნაკლები ადვოკატირება, აიძულებს თემს დარჩეს უფრო პასიური და პოლიტიკური აქტივობა მხოლოდ და მხოლოდ არჩევნებში მონაწილეობით გამოხატოს. ეს მოცემულობა პირდაპირ კავშირშია მოქალაქის შინაგან რწმენასთან, რომ მის პოლიტიკურ ინტერესს და სამოქალაქო ჩართულობას არ შეუძლია რეალური გავლენა მოახდინოს სახელწიფო ინსტიტუტების მოქმედებასა და გადაწყვეტილების მიღებაზე და როცა ბათუმის მეჩეთის მსგავსი შემთხვევები წლების განმავლობაში გადაუჭრელი რჩება, ადგილობრივ მოსახლეობაში ჩნდება განცდა, რომ ფორმალური დემოკრატიული გზების გამოყენებას, რაც დაკავშირებულია სასამართლო დავასთან თუ პეტიციებთან, საბოლოო ჯამში, არანაირი პრაქტიკული შედეგი არ მოაქვს. ეს კოლექტიური იმედგაცრუება კი იწვევს იმას, რომ მოქალაქეები არჩევნებს შორის უფრო და უფრო კარგავენ ინტერესს მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების მიმართ, რადგან სისტემას აღიქვამენ გაუცხოებულ ძალად, რომელიც მათ რეალურ საჭიროებებს არ ითვალისწინებს. შედეგად, ყოველდღიური სამოქალაქო აქტივიზმი მინიმალურ ნიშნულამდე ეცემა და მოსახლეობა ნებაყოფლობით ირჩევს საჯარო სივრციდან უკანდახევას. ამგვარი ღრმა პოლიტიკური აპათიის პირობებში, არჩევნებში მონაწილეობა და ხმის მიცემა კარგავს თავის კლასიკურ იდეოლოგიურ მნიშვნელობას და იღებს მხოლოდ და მხოლოდ არსებულ რეალობასთან იძულებით შეგუების ფორმას, რაც ნიშნავს იმას, რომ მაღალმთიან აჭარაში საარჩევნო პროცესი იქცა მექანიზმად, სადაც მოსახლეობა პრაგმატულად რეაგირებს საკუთარ ეკონომიკურ დამოკიდებულებაზე და არ ითვალისწინებს საკუთარ პოლიტიკურ ინტერესებს. ამრიგად,

მეორე თავში განხილულმა თეორიულმა, ისტორიულმა და სტრუქტურულმა ცვლადებმა, დაწყებული პერიფერიული გეოგრაფიული მდებარეობით, დასრულებული რელიგიური უფლებების გარშემო არსებული გაუცხოებით, მოგვცა სრული სურათი იმისა, თუ რა გარემოში ყალიბდება მაღალმთიან აჭარაში სპეციფიური პოლიტიკური კულტურა. თეორიული ჩარჩოების და ემპირიული კონტექსტის ამგვარი შეჯერება კი გვაჩვენებს, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის პასიურობა გამოწვეულია ამ ცვლადების ურთიერთქმედებითა და მნიშვნელობით, რაც ხელს უშლის მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის ჩამოყალიბებას და აქტიურ მონაწილეობას პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

თავი 3: მუსლიმი თემის პოლიტიკური ორიენტაციების ემპირიული ანალიზი (ხულოს მუნიციპალიტეტის მაგალითზე)

3.1 გეოგრაფიული და ეკონომიკური იზოლაციის აღქმა ადგილობრივ მოსახლეობაში (ემპირიული მონაცემების ანალიზი)

წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებში ჩატარებული თვისებრივი კვლევა - სამი სიღმისეული ინტერვიუ ადგილობრივ მოსახლეობასთან და ახალგაზრდებთან, ასევე ერთი ფოკუს ჯგუფი ხულოს მუნიციპალიტეტში დაბადებულ ახალგაზრდებთან, რომლებიც ამჟამად არიან სტუდენტები, იძლევა უნიკალურ ემპირიულ მასალას თეორიული მოდელების პრაქტიკული გადამოწმებისთვის. კვლევის მონაწილეთა ნარატივების ანალიზმა აჩვენა, რომ ედვარდ შილსის მიერ აღწერილი ცენტრისა და პერიფერიის ასიმეტრია ადგილობრივი მოსახლეობის ყოველდღიურ ცნობიერებაში, ღრმა სტრუქტურულ უსამართლობად არის ფორმირებული. გეოგრაფიული იზოლაცია, რომელიც განსაკუთრებით ზამთრის პერიოდში ინფრასტრუქტურულ პრობლემებითა და რთული კლიმატური პირობებით გამოიხატება, რესპონდენტების მიერ აღიქმება არა უბრალოდ ბუნებრივ მოცემულობად, არამედ ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან რეგიონის გარკვეულწილად უგულებელყოფასთან და ადგილობრივი მთავრობის უუნარობასთან. როგორც სიღმისეული ინტერვიუს დროს ერთ-ერთმა ადგილობრივმა (ქალი, 28 წლის) აღნიშნა: „ჩვენთვის გეოგრაფიული ჩაკეტილობა მხოლოდ გზის ჩაკეტვას არ ნიშნავს, როცა დიდთოვლობის გამო შუქი ქრება და დღეების განმავლობაში მოწყვეტილი ვართ სამყაროს, ხედები რომ შენს საჭიროებებს არავინ უზრუნველყოფს და ამ საკითხზე აქტიურობამაც შესაძლოა ცუდი შედეგები მოგიტანოს“. ეს ნარატივი ნათლად აჩვენებს, თუ როგორ ახდენს ფიზიკური გარემო გავლენას ფსიქოლოგიურ ორიენტაციებსა და აღქმებზე. მოცემული ნარატივი კი შეგვიძლია ისევ დავაკავშიროთ ალმონდისა და ვერბას კონცეფციასთან, რომლის მიხედვით კოგნიტური ორიენტაცია პოლიტიკური სისტემისადმი ყალიბდება იმის მიხედვით, თუ რამდენად ეფექტურად პასუხობს სისტემა მოქალაქის პირველად მოთხოვნებს და როდესაც სისტემა ვერ უზრუნველყოფს საბაზისო ინფრასტრუქტურულ საჭიროებებს, მოქალაქის

მოლოდინი ხელისუფლების მიმართ მინიმუმამდე დადის, რაც ხელს უწყობს ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ფორმირებას. ეკონომიკური დამოკიდებულების ასპექტი კიდევ უფრო მწვავედ გამოვლინდა ფოკუს ჯგუფში დისკუსიისას. მონაწილეებმა ერთხმად აღნიშნეს, რომ ხულოს მუნიციპალიტეტში კერძო სექტორისა და ალტერნატიული სამუშაო ადგილების არარსებობა მოსახლეობას სრულად დამოკიდებულს ხდის მუნიციპალურ სტრუქტურაზე, სკოლებზე, ბაღებსა და სოციალურ შემწეობაზე, რაც პირდაპირ გავლენას ახდენს მოქალაქეთა პოლიტიკურ აქტივობაზე. ფოკუს ჯგუფის ერთ-ერთმა მონაწილემ (სტუდენტი, 21 წლის) აღნიშნა რომ „აქ ყველამ იცის, რომ თუ მმართველ პარტიას ღიად არ დაუჭერ მხარს, ან რაიმე პროტესტს გამოხატავ, შენს ოჯახს პრობლემები შეექმნება, რაც დაკავშირებულია სამსახურიდან გათავისუფლებასთან ან სოციალური დახმარების მოხსნასთან“. მოცემული ემპირიული მონაცემები სრულად ადასტურებს ნაშრომის მეორე თავში განხილულ კლიენტისტური ურთიერთობის არსებობას. მოქალაქეები პოლიტიკურ მონაწილეობას, ამ შემთხვევაში არჩევნებში მონაწილეობას, განიხილავენ არა როგორც საკუთარი პოზიციის გამოხატვას ან ცვლილების ინსტრუმენტს (რაც მონაწილეობით კულტურის ნიშანი შეიძლება იყოს), არამედ როგორც ადმინისტრაციული ვალდებულების შესრულებას მატერიალური სტაბილურობის შესანარჩუნებლად. სისტემასთან ამგვარი მიმართება არის კლასიკური პასიური, ქვეშევრდომული ორიენტაციის გამოვლინება, რაც აფერხებს პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურ და კრიტიკულ მონაწილეობას. გარდა ამისა, ინტერვიუებიდან გამოიკვეთა რელიგიური სტიგმატიზაციის ღრმა განცდა. რესპოდენტები აღნიშნავენ, რომ ხშირია პოლიტიკური ელიტების მხრიდან მაღალმთიანი აჭარის მუსლიმი მოსახლეობის ერთგვარი კულტურული მარგინალიზაცია, რომ ნაციონალისტური დისკურსი, რომელიც ქართველობას ექსკლუზიურად მართმადიდებლურ იდენტობასთან აიგივებს, ადგილობრივ თემში აჩენს კოლექტიური არასრულფასოვნების განცდას და ამ ყველაფერთან ერთად იხსენებენ ბათუმის მეჩეთთან დაკავშირებით ისტორიებს. როგორც ერთ-ერთი ადგილობრივი სიღრმისეულ ინტერვიუში აღნიშნავს (კაცი, 30 წლის) „ჩვენ მუდმივად გვიწევს ქართველობის მტკიცება. როცა რელიგიურ უფლებებზე ხმამაღლა

ვლასპარაკობთ, ჩვენი მოთხოვნები სახელმწიფოს მხრიდან იგნორირებულია, თუნდაც ბათუმის მეჩეთის შემთხვევა რომ გავიხსენოთ, რეალური შედეგები არსად ჩანს“. ამგვარად, კვლევის ემპირიული ნაწილი აჩვენებს, რომ გეოგრაფიული, ეკონომიკური და სიმბოლური ფაქტორების ერთობლიობა და მათი ურთიერთმიმართება ქმნის მძლავრ ბარიერს, რომელიც ბლოკავს მონაწილეობით პოლიტიკური კულტურის ელემენტების განვითარებას და ხელოვნურად აყალიბებს საზოგადოებას ქვეშევრდომულ, პასიურ მდგომარეობას.

3.2. ახალგაზრდა თაობის როლი და პოლიტიკური კულტურის ცვლილების პექსპექტივები

მიუხედავად იმისა, რომ მაღალმთიან აჭარაში დომინანტური სოციო-პოლიტიკური სტრუქტურა ხელს უწყობს ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის შენარჩუნებას, ჩატარებული კვლევის ფარგლებში გამოიკვეთა მნიშვნელოვანი შიდაჯგუფური დინამიკა, რომელიც დაკავშირებულია თაობათა შორის ღირებულებით განსხვავებებთან. ფოკუს ჯგუფში მონაწილე ახალგაზრდების (18-23 წლის სტუდენტები) მკვეთრად განსხვავდება უფროსი თაობის წარმომადგენლებისგან. ახალგაზრდები უფრო ნაკლებად ავლენენ შიშს მუნიციპალური ადმინისტრაციის მიმართ, უფრო კრიტიკულად აფასებენ ადგილობრივი მთავრობის საქმიანობას და თემის საჭიროებებზე უფრო ხმამაღლა საუბრობენ. მათი ორიენტაციები აჩვენებს ნიშნებს, რომელიც აღმონდისა და ვერბას კლასიფიკაციით ახლოსაა მონაწილეობით პოლიტიკურ კულტურასთან, ახალგაზრდები ცდილობენ ინფორმაცია მიიღონ, როგორც ტელევიზიებიდან, ისე სოციალური მედიიდან და ალტერნატიული ინტერნეტ რესურსებიდან, რაც მათ ათავისუფლებს პროპაგანდისტული ნარატივისგან ამ კუთხით. როგორც ფოკუს ჯგუფის ერთ-ერთმა მონაწილემ (23 წლის სტუდენტი) აღნიშნა: “უფროს თაობაში უფრო მეტადაა პოლიტიკური აქტივობის შიში, რაც სამსახურის დაკარგვითაა გამოწვეული, ხოლო ახალგაზრდებში ეს შიში ნაკლებია, რადგან ჩვენ უფრო მეტად გვაქვს წვდომა საინფორმაციო წყაროებთან და გვსურს რაიონის რეალობა უკეთესობისკენ შევცვალოთ, რაც უფრო მეტი აქტიურობითაა შესაძლებელი“. ფოკუს ჯგუფის ანალიზმა აჩვენა რომ ახალგაზრდა თაობა პოლიტიკურ სისტემას განიხილავს არა მხოლოდ „გამომსვლელი“ ასპექტის კრილში, არამედ აქტიურად ცდილობს „შემსვლელ“

არხებზე ზემოქმედებას, რაც გამოიხატება სხვადასხვა არაფორმალური ინიციატივების, ადგილობრივი პრობლემების სოციალურ ქსელებში გააქტიურებით და არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებულ ტრენინგებსა და სხვადასხვა აქტივობებში მონაწილეობით. კვლევამ აჩვენა, რომ ახალგაზრდებში რელიგიური იდენტობა აღარ აღიქმება, როგორც პოლიტიკური იზოლაციისა და სიფრთხილის საფუძველი, პირიქით, ისლამური იდენტობა თავსებადია დემოკრატიულ და მოქალაქეობრივ ღირებულებებთან. ისინი მიიჩნევენ რომ მუსლიმობა არ ამცირებს მათ მოქალაქეობრივ უფლებებს და სახელწიფო ვალდებულია, პატივი სცეს მათ რელიგიურ თავისუფლებას, ხელი შეუწყოს მაქსიმალურ ინტეგრაციას და ჩართულობას პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. თუმცა ამ მხრივაც არსებობს სერიოზული სტრუქტურული ბარიერი, რაც დაკავშირებულია იმასთან, რომ ხულოს მუნიციპალიტეტში განვითარების პესპექტივების არარსებობის გამო, ყველაზე აქტიური, განათლებული და მონაწილეობითი კულტურის მქონე ახალგაზრდები უმაღლესი განათლების მიღების შემდეგ საცხოვრებლად გადადის უფრო დიდ ქალაქებში ან მიგრირებს საზღვარგარეთ. როგორც ერთ-ერთი ადგილობრივი (კაცი, 36 წლის) აღნიშნავს: “ახალგაზრდებში არის მუხტი, მათ უნდათ ცვლილებები, მაგრამ რეალობა ისაა რომ აქ ვერ ჩერდებიან, რადგან ნაკლები პესპექტივაა და უწევთ თბილისში ან უცხოეთში წასვლა განვითარებისთვის“. ეს „ინტელექტუალური გადინება“ უდიდეს გავლენას ახდენს ადგილობრივი პოლიტიკური კულტურის ტრანსფორმაციის ტემპზე, რადგან რეგიონი პერმანენტულად კარგავს სწორედ იმ სოციალურ კაპიტალს, რომელსაც ქვეშევრდომული კულტურის შეცვლა და სამოქალაქო აქტივიზმის ახალი კერების გაჩენა შეუძლია. იმის ნაცვლად რომ განათლებული ახალგაზრდები ადგილზე ჩაუდგნენ სათავეში თემის მობილიზაციას და მუნიციპალური ორგანოების მონიტორინგს, მათი პოტენციალი უფრო ცენტრში ინტეგრირდება, ადგილზე კი კვლავ რჩება უფროსი, ეკონომიკურად დამოკიდებული თაობა, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს ტრადიციული, პასიური სოციალური სტრუქტურების სიმყარეს და აფერხებს სამოქალაქო კულტურის განვითარებასა და დემოკრატიზაციის პროცესს. ასევე, მნიშვნელოვანია შევხვით იმ ფიზიკურ სივრცეებს, სადაც უშუალოდ ხდება მუსლიმი თემის გადაკვეთა და სხვადასხვა საკითხზე საუბარი. ამ

მხვრივ კი აღსანიშნავია, რომ მეჩეთი ხულოს მუნიციპალიტეტსა და სოფლებში, ხშირად ხდება ერთადერთი საჯარო სივრცე, სადაც თემი კოლექტიურად იკრიბება, ინფორმაციას ცვლის და გამოხატავს მზაობას საზოგადოებრივი ინიციატივების კუთხით, თუ არ ჩავთვლით იმ წინასაარჩევნო კამპანიებს, როცა როგორც მოქმედი ხელისუფლება, ისე ოპოზიციური პარტიები დადიან სოფლებში და ესაუბრებიან ადგილობრივ მცხოვრებლებს. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სივრცეს ახასიათებს განსაკუთრებული გენდერული ასიმეტრია, სადაც ქალები თითქმის იზოლირებულნი არიან ამგვარი შეკრებებიდან, რაც კიდევ უფრო აფერხებს მათ პოლიტიკურ და სამოქალაქო აქტიურობას. ამ ბარიერების გადალახვას და პოლიტიკური ჩართულობის გაზრდას კი უფრო მეტად ცდილობენ არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებიც პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლებების ადვოკატირებით, ქალთა მეტი ჩართულობის ინიციატივითა და სხვადასხვა პროექტებით ცდილობენ უფრო მეტი ინფორმაცია მიაწოდონ როგორც რაიონში, ისე სოფლებში მცხოვრებ მოსახლეობას. სხვადასხვა ტრენინგები და სამუშაო შეხვედრები, რომლებიც რეგიონში რეგულარულად ტარდება, მიზნად ისახავს ადგილობრივ მოსახლეობაში იმ რწმენის გაჩენას, რომ ადგილობრივი ბიუჯეტის განკარგვა, ინფრასტრუქტურული პრიორიტეტების დასახვა და მუნიციპალური გადაწყვეტილებების მონიტორინგი, არამხოლოდ ხელისუფლების კეთილი ნება, არამედ რიგი ამომრჩევლის ლეგიტიმური უფლებაა, თუმცა ამ მხრივ მთავარი გამოწვევა უკავშირდება თავად პროექტების სპეციფიკას, რომელიც ხშირად მოკლევადიანი და ფრაგმენტული ხასიათისაა. ხშირ შემთხვევაში, არასამთავრობო ორგანიზაციები ატარებენ რამდენიმე დღიან ან კვირიან ინტენსიურ საინფორმაციო კამპანიებს ან ტრენინგებს, რაც ხშირ შემთხვევაში იძლევა ნაკლებ შედეგებს ამ კუთხით. პროექტების მონაწილეები კი ძირითადად არიან ახალგაზრდები, რომლებსაც უფრო მეტი ინფორმაცია აქვთ ამ საკითხებთან დაკავშირებით, მაშინ როცა სოფლად მცხოვრები ფართო მასები და ასაკით უფროსი თაობა ხშირად სამოქალაქო აქტივობების მიღმა რჩებიან, რომლებსაც ყველაზე მეტად სჭირდებათ ამ საკითხების მიმართ ცოდნის გაღრმავება.

მოცემული კვლევის ფარგლებში გამოკვეთილი ტენდენციები მიუთითებს იმაზე, რომ მაღალმთიანი აჭარის მუსლიმ თემში პოლიტიკური კულტურის დინამიკა პირდაპირაა

დამოკიდებული სამოქალაქო საზოგადოების სიმყარეზე და იმ ალტერნატიული საჯარო სივრცეების არსებობაზე, რომლებიც ტრადიციული ინტსტიტუციების მიღმა იქმნება. არასამთავრობო სექტორის მიერ განხორციელებული მოკლევადიანი ინფორმაციული და საგანმანათლებლო ინიციატივები, მიუხედავად მისი ფრაგენტული ხასიათისა, მაინც ახერხებს განსაკუთრებით ახალგაზრდულ ჯგუფებში, კრიტიკული აზროვნების ელემენტების გაჩენას, რაც უფრო მეტად უწყობს ხელს მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის ელემენტების გაჩენას. გენდერულ დისბალანსთან მიმართებით კი, ქალების შემთხვევაში უფრო მძაფრადაა გამოკვეთილი პერიფერიულობის ეფექტი, რაც გარკვეულწილად შიდათემური კულტურული ფაქტორებითაა გამოწვეული, რის გამოც ქალები ხდებიან პოლიტიკურად უხილავნი. შესაბამისად, საზოგადოების ამ ნაწილში გაცილებით მყარადაა შენარჩუნებული პასიური, ქვეშევრდომული კულტურა. თაობათა შორის არსებული ღირებულებითი გაყოფა კი კიდევ უფრო თვალსაჩინოს ხდის პოლიტიკური სოციალიზაციის ახალი წყაროების გაჩენას, კერძოდ, ციფრული ტექნოლოგიების, ინტერნეტ რესურსების და სოციალური მედიის ხელმისაწვდომობამ მაღალმთიანი აჭარის ახალგაზრდებს მისცა შესაძლებლობა თავი დააღწიონ იმ საინფორმაციო ვაკუუმს, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში ზღუდავდა უფროსი თაობის მონაწილეობას საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ახალგაზრდა თაობისთვის რელიგიური იდენტობა აღარ წარმოადგენს სამოქალაქო იზოლაციის მიზეზს, ისინი ახერხებენ საკუთარი რელიგიური თვითმყოფადობის ინტეგრირებას თანამედროვე დემოკრატიულ ნარატივში, თუმცა მთავარ დაბროკლებას აქაც „ინტელექტუალური გადინების“ საკითხი წარმოადგენს. საბოლოო ჯამში კი, მაღალმთიანი აჭარის, კერძოდ ხულოს მუნიციპალიტეტის ემპირიული სურათი აჩვენებს, თუ როგორ ახდენს გეოგრაფიული დაშორება, ეკონომიკური ასიმეტრია და კულტურული მარგინალიზაცია ერთობლივ ზეგავლენას მოქალაქეობრივ თვითშეგნებასა და პოლიტიკური მონაწილეობის ხარისხზე. ცენტრსა და პერიფერიას შორის არსებული ურთიერთობა ეფუძნება კულტურულ გაუცხოებას. იქ, სადაც მოსახლეობა გადაწყვეტილების პასიური მიმღებია, სამოქალაქო კულტურის სრულფასოვანი ტრანსფორმაცია შეფერხებულია. თემში არსებული შიდა

დინამიკა და ახალგაზრდების მზაობა მეტი ჩართულობისთვის კი მიუთითებს იმაზე, რომ პოტენციური ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურუდან მონაწილეობით პოლიტიკურ კულტურაზე გადასვლისა არსებობს, რასაც რეალიზება სჭირდება.

4. დასკვნა

წინამდებარე კვლევამ, რომელიც მიზნად ისახავდა მაღალმთიან აჭარაში, კერძოდ ხულოს რაიონში მცხოვრები მუსლიმი თემის პოლიტიკური კულტურის თავისებურებებისა და მონაწილეობის ფორმების შესწავლას, გამოავლინა მრავალშრიანი კავშირი გეოგრაფიულ იზოლაციას, ეკონომიკურ ასიმეტრიას, რელიგიურ იდენტობასა და მოქალაქეობრივ ქცევას შორის. გაბრიელ ალმონდისა და სინდეი ვერბას კლასიკურ თეორიულ ჩარჩოზე, ისევე როგორც ედვარდ შილსის ცენტრი-პერიფერიის მოდელზე დაყრდნობით, ნაშრომმა ნათლად აჩვენა, რომ რეგიონში დომინანტური ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურა არ არის მხოლოდ საზოგადოების არჩევანი ან ისტორიული მოვლენების შედეგი, იგი წარმოადგენს რაციონალურ და გარკვეულწილად, ადაპტაციურ საპასუხო სტრატეგიას იმ სტრუქტურულ ბარიერებზე, რომლებსაც ცენტრალური პოლიტიკური სისტემა უქმნის ამ კონკრეტულ გეოგრაფიულ და სიმბოლურ სივრცეს. კვლევის ფარგლებში დასმულ პირველ ფუნდამენტურ კითხვაზე საპასუხოდ, რომელიც პერიფერიული მდებარეობის გავლენას ეხებოდა, ნაშრომმა დაადასტურა ჰიპოთეზა, რომ ფიზიკური იზოლაცია და პერიფერიული მდებარეობა პირდაპირ ტრანსფორმირდება პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მარგინალიზაციაში. ასევე, გამოიკვეთა ის გარემოება, რომ ხულოს მუნიციპალიტეტში მრეწველობის დარგის მინიმალური განვითარება და კერძო სექტორის დეფიციტი მოსახლეობას პირდაპირ დამოკიდებულს ხდის სახელწიფო და მუნიციპალურ რესურსებზე, იქნება ეს საჯარო სექტორში დასაქმება, სუბსიდიები თუ სოციალური შემწეობები, რაც ხელს უწყობს იმას რომ მოქალაქეები პოლიტიკურ სისტემას აღიქვამენ „გამომსვლელი“ ასპექტის ჭრილში. ასევე, გამოიკვეთა, რომ საარჩევნო პროცესებში გამოვლენილი მაღალი აქტივობა, რომელიც ერთი შეხედვით უნდა ყოფილიყო მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის ნიშანი, რეალურად წარმოადგენს მატერიალური სტაბილურობის შენარჩუნების მთავარ საშუალებას, კრიტიკული და დამოუკიდებელი პოზიციის გამოხატვა კი იბლოკება ეკონომიკური და სოციალური სიკეთეების დაკარგვის რაციონალური შიშით, რაც ხელს უწყობს ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურის ჩამოყალიბებას. კვლევის მეორე საკვანძო ასპექტი, რომელიც

უკავშირდებოდა რელიგიური იდენტობის როლს პოლიტიკური კულტურის ფორმირებაში, ამ კუთხით ისტორიულმა და ემპირიულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ მაღალმთიანი აჭარის მუსლიმი თემი იმყოფება „ორმაგ პერიფერაში“ - გარდა გეოგრაფიული დაშორებისა, ისინი ხშირად განიცდიან სიმბოლურ მარგინალიზაციას იმ დომინანტური ნაციონალური ნარატივის მხრიდან, რომელიც ქართველობას მართმადიდებლურ ქრისტიანულ იდენტობასთან აიგივეს, რაც ადგილობრივ თემს აიძულებს აირჩიოს საჯარო სივრცისგან განრიდების სტრატეგია. სახელმწიფო ინსტიტუტების მხრიდან მუსლიმი თემისთვის უფლებრივი მოთხოვნის (რის თვალსაჩინო მაგალითადაც ბათუმის ახალი მეჩეთის გარშემო გაჭიანურებული დავა იქცა) იგნორირება ან ბიუროკრატიული ბლოკირება აღრმავებს აპათიასა და გაუცხოებას, მოქალაქეებს უქრებათ რწმენა იმისა, რომ ფორმალურ დემოკრატიულ ინსტრუმენტებს (სასამართლო, პეტიცია, სამოქალაქო პროტესტი) შეუძლიათ რეალური გავლენა მოახდინონ სისტემის „შემსვლელ“ არხებზე, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს პასიურ, ქვეშევრდომულ ქცევას. მიუხედავად დომინანტური სტრუქტურული შეზღუდვებისა, კვლევამ გამოავლინა უაღრესად მნიშვნელოვანი და დინამიკური შიდაჯგუფური ტრანსფორმაციები, რომელიც თაობათა შორის ღირებულებით გაყოფაში ვლინდება. ახალგაზრდა თაობაში და მათ ცნობიერებაში მკაფიოდ ფიქსირდება მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურის ელემენტები, ისინი სისტემას კრიტიკულად აფასებენ და აქტიურად ცდილობენ არაფორმალური სამოქალაქო ინიციატივების გენერირებას და ადგილობრივ თემში სამოქალაქო, პოლიტიკური უფლებების ადვოკატირებას. ამავდროულად, ნაშრომმა გამოავლინა მყარი გენდერული ასიმეტრია რეგიონში, სადაც სამოქალაქო სექტორის მცდელობა შეცვალონ მოცემული რეალობა, ხშირ შემთხვევაში უფრო მეტად ფრაგმენტული და მოკლევადიანია და ასევე, ხშირ შემთხვევაში მოწყვლადი ჯგუფი ჩამოშორებულია ამ პროცესებს და მის მიღმა რჩება. საბოლოო ჯამში, მაღალმთიან აჭარაში სრულფასოვანი, სტაბილური სამოქალაქო კულტურის ჩამოყალიბება და მუსლიმი თემის რეალური პოლიტიკური ინტეგრაცია შეუძლებელია მხოლოდ ფორმალური დემოკრატიული პროცედურებში, მაგალითად არჩევნებში ჩართვით. ეს პროცესი მოითხოვს ცენტრი-პერიფერიას შორის არსებული სტრუქტურული

უთანასწორობის აღმოფხვრას, ალტერნატიული საჯარო სივრცეების შექმნასა და მეტი ინფორმირებულობას საზოგადოების ყველა ჯგუფის მიმართ და რეალური, დემოკრატიული პროცესების ანალიზსა და მონაწილეობითი პრაქტიკის დანერგვას. ასევე აღსანიშნია, რომ ახალგაზრდების ხედვა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში უფრო მეტად ჩართულობის მიმართ, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების ადვოკატირების და მეტი ინფორმირებულობის კუთხით, იძლევა იმის საფუძველს, რომ თემში ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურა გარდაიქმნას მონაწილეობით პოლიტიკურ კულტურად, სადაც თემში მცხოვრები ყველა ინდივიდი ჩართული იქნება, როგორც პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ისე ადგილობრივი ხელისუფლების მხრიდან განხორციელებულ პროექტების და ბიუჯეტის განკარგვის მონიტორინგში, რაც დემოკრატიული სახელმწიფოს შენების ერთ-ერთი საშუალებაა. ამ პოტენციალის რეალიზებისთვის კი აუცილებელია, რომ შეიცვალოს სახელმწიფოს დამოკიდებულება და მიდგომა პერიფერიული რეგიონების მიმართ და უფრო მეტად იყოს ჩართული ცენტრი ადგილობრივი საჭიროებების გამოვლენაში. პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია საგანმანათლებლო და კულტურული პროექტების მხარდაჭერა, რომლებიც ხელს შეუწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის, განსაკუთრებით კი ქალებისა და უფროსი თაობის სამოქალაქო ცნობიერების ამაღლებას. ასევე, ამ მიმართულებით საჭიროა ისეთი რეალური საჯარო სივრცეების შექმნა, სადაც სხვადასხვა საჭიროებებზე, მათ შორის, რელიგიურ საკითხებზე ღიად საუბარი იქნება შესაძლებელი და შემდგომ ამ საჭიროებების დაკმაყოფილება.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პოლიტიკური კულტურა არ არის უცვლელი მოცემულობა, ესაა პროცესი, რომელიც მუდმივად ყალიბდება იმ გარემოს გავლენით, რომელშიც ადამიანებს უწევთ ცხოვრება და სოციალიზაცია. მაღალთიანი აჭარის მაგალითი ნათლად გვიჩვენებს, რომ ქვეშევრდომული კულტურის არსებობას ხელს უწყობს სხვადასხვა სტრუქტურული ფაქტორი და ეს არ არის მხოლოდ ისტორიული მოცემულობა. იმისათვის, რომ რეგიონში პასიური ქვეშევრდომული პოლიტიკური კულტურა აქტიური, მონაწილეობით პოლიტიკური კულტურით შეიცვალოს მხოლოდ

დრო და არჩევნების ჩატარება არ არის საკმარისი. ეს პროცესი მოითხოვს ხანგრძლივ მუშაობას, საჭიროებების იდენტიფიცირებას და ინფორმირებულობას, სადაც მოქალაქეები დაინახავენ, რომ მათი ჩართულობა, როგორც რეგიონალურ, ისე სახელწიფოებრივ დონეზე აუცილებელი და საჭიროა. ნაშრომში წარმოდგენილი ანალიზი კი გვიჩვენებს, რომ ძლიერი სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბება და პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში უფრო მეტი ჩართულობა, მათ შორის რეგიონულ დონეზე, მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ აღმოიფხვრას ის პრობლემები, რაც თემს აწუხებს და უზრუნველყოფილ იქნას ის საჭიროებები, რაც რეგიონის განვითარებისთვის და სამომავლო პერსპექტივისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია.

5. გამოყენებული ლიტერატურა:

- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press. Retrieved from <https://books.google.es/books?id=J93o05MH3v8C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization - Cultural, Economic and Political Change 43 Societies*. Prinvtion University Press. Retrieved from <http://www.harryganzeboom.nl/Teaching/SocPart/Readings/Inglehart%20-%201997%20-%20Chapter%201.pdf>
- Putnam, R. D., Leonardu, R., & Nonettu, R. Y. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press. Retrieved from https://books.google.ge/books?id=gKZP8_Tp27UC&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false
- Sanikidze, G., & Walker, E. (2004). Islam and Islamic Practices in Georgia. *Berkeley Program in Soviet and Post-Soviet Studies Working Paper Series*. Retrieved from https://iseees.berkeley.edu/sites/default/files/2004_04-sani.pdf
- Shils, E. (1975). Center and Periphery. *Essays in Macrosociology*. The University of Chicago Press. Retrieved from <https://www.scribd.com/document/365514930/Center-and-Periphery-Introduction-pdf>
- გოგიჩაძე, თ. (2026). ისლამის რეპრეზენტაცია აჭარაში: სირცხვილისა და ღირსების მიქნაზე. *რელიგიური მრავალფეროვნება საქართველოში: სამართლებრივი და კულტურული განზომილებების კვლევა. სტატიების კრებული*, 119-177. doi: <https://doi.org/10.63410/rdg2025/04>
- საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი. (2020). საჯარო პოლიტიკის დოკუმენტები. Retrieved from <https://gfsis.org.ge/files/library/pdf/Policy-Papers-2926.pdf>
- სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. (2024). *ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების საჭიროებები პოლიტიკური პარტიების საარჩევნო პროგრამებში*. Retrieved from https://socialjustice.org.ge/uploads/products/covers/%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1_%E1%83%9E%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%9C
- ტუკვაძე, ა. (2014). *პოლიტიკური კულტურის შედარებითი ანალიზი*. თბილისი. Retrieved from https://www.scribd.com/document/630802336/%E1%83%9E%E1%83%9D%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A2%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%A2%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%9A%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%92%E1%83%A0%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98_%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%9C
- შალვაშვილი, მ. (2020, იანვარი 20). დომინანტური მზერა - აჭარა. (ზ. მიქელაძე, Interviewer) სოციალური სამართლიანობის ცენტრი. Retrieved from <https://socialjustice.org.ge/ka/products/dominanturi-mzera-acharis-muslimuri-temi>

დანართი 1: სიღრმისეული ინტერვიუს გზამკვლევი

- 1) როგორ ფიქრობთ, რა გავლენას ახდენს ხულოს გეოგრაფიული მდებარეობა და კლიმატური პირობები მოსახლეობის დამოკიდებულებაზე ცენტრალური ხელისუფლების მიმართ?
- 2) როგორ აისახება მუნიციპალურ რესურსებზე ,ბიუჯეტსა და სოციალურ შემწეობებზე ეკონომიკური დამოკიდებულება ადგილობრივი მოსახლეობის და ახალგაზრდების პოლიტიკურ თავისუფლებასა თუ არჩევანზე?
- 3) როგორ ფიქრობთ, რა გავლენას ახდენს, ხულო, როგორც პერიფერია რეგიონულ პოლიტიკურ დღის წესრიგსა და გადაწყვეტილებებზე?
- 4) საიდან იღებთ ადგილობრივი მოსახლეობა ინფორმაციას მიმდინარე პოლიტიკური პროცესებისა და თვითმმართველობების გადაწყვეტილებების შესახებ?
- 5) როდესაც ფიქრობთ სახელწიფო ინსტიტუტებზე, რა კონკრეტული ემოციური განწყობა გეუფლებათ ამ ინსტიტუტების მუშაობასთან დაკავშირებით?
- 6) რამდენად სამართლიანად მიგაჩნიათ ადგილობრივი ხელისუფლების გადაწყვეტილებები და თვლით თუ არა, რომ რიგით მოქალაქეს შეუძლია რეალური გავლენა მოახდინოს ამ გადაწყვეტილებებზე?
- 7) რა როლს ასრულებს ისლამი და რელიგიური იდენტობა ადგილობრივი საზოგადოების გაერთიანებაში და რამდენად ახდენს ეს გავლენას სამოქალაქო ცხოვრებაში ჩართულობაზე?
- 8) როგორ აღიქვამთ ბათუმის ახალი მეჩეთის მშენებლობის გარშემო არსებულ მრავალწლიან დავას და როგორ ხედავთ სახელწიფოს როლს ამ პროცესში?
- 9) არჩევნებში ხმის მიცემის გარდა, მონაწილეობის რა ალტერნატიულ გზებს მიმართავთ?
- 10) თქვენი აზრით, როგორია ახალგაზრდების მონაწილეობა პოლიტიკურ ცხოვრებაში და არსებობს თუ არა თაობებს შორის განსხვავება პოლიტიკური ჩართულობის კუთხით?
- 11) როგორ ფიქრობთ, რა არის მთავარი წინაპირობა იმისთვის, რომ რეგიონში ჩამოყალიბდეს უფრო მეტად მონაწილეობითი სამოქალაქო კულტურა?

დანართი 2: ფოკუს ჯგუფის გზამკვლევი

- 1) როგორ ფიქრობთ, პოლიტიკური აქტიურობის თვალსაზრისით რა განსხვავებაა თბილისსა და ხულოს შორის?
- 2) თქვენი, როგორც სტუდენტების პექსპექტივიდან, როგორ უყურებთ ხულოში დასაქმების შესაძლებლობებს? რამდენად ხელშემწყობია ადგილობრივი პოლიტიკა დასაქმების თვალსაზრისით?
- 3) საიდან იღებთ ინფორმაციას ხულოში მიმდინარე მოვლენებისა და მუნიციპალური ბიუჯეტის განაწილების შესახებ?
- 4) როგორ შეაფასებდით ადგილობრივი პოლიტიკური ინსტიტუტების მუშაობის ეფექტიანობას?
- 5) რამდენად სამართლიანად გეჩვენებათ ადგილობრივი თვითმმართველობის გადაწყვეტილებები და რამდენად გრძნობთ, რომ თქვენ, როგორც სტუდენტებს და ახალგაზრდებს, გაქვთ შესაძლებლობა გავლენა მოახდინოთ მათზე?
- 6) რამდენად მნიშვნელოვანია რელიგიური იდენტობა თქვენი თაობისთვის ხულოში და რა როლი აქვს მას სამოქალაქო აქტივიზმში?
- 7) როგორ ფიქრობთ, განსხვავდება თუ არა ახალგაზრდების პოლიტიკური შეხედულებები და აქტივობა უფროსი თაობისგან?
- 8) როგორ ფიქრობთ, სწავლის დასრულების შემდეგ არსებობს თუ არა განვითარების რეალური პესპექტივა ხულოში დაბრუნებული ახალგაზრდებისთვის?
- 9) როგორ ფიქრობთ, რა არის საჭირო და მთავარი პირობა იმისთვის, რომ ხულოში ჩამოყალიბდეს უფრო მეტად აქტიური, მონაწილეობითი პოლიტიკური კულტურა?